

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra Bohemistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OBRAZ DĚTSKÉHO HRDINY V SOUČASNÉ
LITERÁRNÍ TVORBĚ IVY PROCHÁZKOVÉ

Autor: Hana Půbalová, Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí diplomové práce: doc. PaedDr. Jaroslav Toman, CSc.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma 'obraz dětského hrdiny v současné literární tvorbě Ivy Procházkové' vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne .....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. PaedDr. Jaroslavu Tomanovi, CSc. za velmi podnětné náměty a úvahy, které mi byly velkou oporou při třídění myšlenek. Děkuji mu taktéž za čas při studování všech mých analýz a rozborů. Zkušenosti spojené s vypracováním diplomové práce jistě dobře využiji při své budoucí činnosti.

ANOTACE

Tato diplomová práce na téma *Obraz dětského hrdiny v současné literární tvorbě Ivy Procházkové* ukazuje specifický přínos prozaické tvorby Ivy Procházkové pro polistopadovou dětskou literaturu určenou dětem mladšího a staršího školního věku. Analýza a interpretace vybraných děl s akcentem na charakterizaci a typologizaci dětských hrdinů je založena na subjektivním čtenářském prožitku. Bylo přihlédnuto i k recenzím. Je uplatněn komparativní přístup a zároveň je využito literárně-kritických soudů zkušených teoretiků, obzvláště ostravské literární teoretičky Svatavy Urbanové. Díla jsou začleněna do synchronního kontextu prózy s dětským hrdinou. Součástí je také obrazová příloha s ilustracemi z interpretovaných knih a základní údaje o autorčině životě.

ANNOTATION

This thesis themed Child's hero effigy in the present literacy work of Iva Procházková shows the specific contribution of prosaic production of Iva Procházková in child's literature of the period after November 1989. This child's literature is determined to children of younger school age and older school age. The analysis and interpretation of selected work with accent to the characteristics and typology of child's heroes is based on subjective reader's experience. Certain reviews were also taken into account. Comparative approach is applied as well as the utilization of literary-critical judgements of experienced theorists, mainly of Ostrava's literary theorist Svatava Urbanová. All works are included into a synchronic context of prose with the child's hero. There is also a picture section with illustrations from the interpreted books as well as basic facts about the author's life.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Tvorba Ivy Procházkové v kontextu polistopadové literatury pro děti a mládež.....	7
2. Tvorba Ivy Procházkové a její interpretace	
Příběhová próza s dívčí hrdinkou	
2. 1 Čas tajných přání.....	11
2. 2 Karolína.....	17
Příběhová próza s prázdninovou tematikou	
2. 3 Červenec má oslí uši.....	23
Příběhová próza s fantastickým prvkem	
2. 4 Hlavní výhra.....	29
2. 5 Jožin jede do Afriky.....	35
2. 6 Středa nám chutná.....	39
Společenská próza ze života dětí	
2. 7 Komu chybí kolečko?.....	43
Příběhová próza s prvky kriminálního románu	
2. 8 Únos domů.....	49
Science fiction pro mládež	
2. 9 Soví zpěv.....	53
3. Motivy a hlavní znaky v díle Ivy Procházkové.....	59
Závěr.....	64
Použitá literatura.....	66
Přílohy	

ÚVOD

Cílem mé diplomové práce je vyzdvihnout dílo Ivy Procházkové v jeho jedinečnosti a objevnosti. Zaměřuji se zde na dílo určené dětským čtenářům mladšího a staršího školního věku.

V první části nastiňuji tvorbu Ivy Procházkové v kontextu polistopadové literatury. Spisovatelka prožila část svého života v emigraci, ze které se ale po roce 1989 vrátila. Její dílo je ovlivněno jak zeměmi, ve kterých pobývala, tak návratem do rodné vlasti a především politickou situací, jež v té době umožnila její návrat.

Ve druhé části se zaměřuji na rozbor jednotlivých vybraných děl. Tato díla jsou rozdělena dle žánrů čtenářského období mladšího a staršího školního věku. Soustředuji se zde na příběhovou prózu s fantastickým prvkem, ve které analyzuji tři díla. Rozbor je založen na interpretaci díla a je následně doplněn citacemi z jednotlivých děl.

Ve třetí části se zabývám motivy a hlavními znaky, typickými pro jednotlivá díla Ivy Procházkové. Ve všech jejích knihách jsou zřetelné myšlenky a situace, kterými chce autorka dětskému čtenáři sdělit to nejdůležitější. Ukázat mu správnou cestu a nenásilným způsobem poskytnout možnost dosáhnout nových zkušeností. Nejdůležitějším prvkem jednotlivých próz je motiv outsiderství, zřetelný u každého hlavního hrdiny. Dalšími zpracovanými motivy jsou cesta k hledání domova a identity a fantazijní ozvláštnění. Při zpracování daných témat je přihlédnuto k literárně kritickým soudům literárních teoretiků, například Svatavy Urbanové či Jaroslava Tomana. Vložená témata multikulturní vklad a potřeba jazykové vybavenosti jsou založeny na čistě subjektivním čtenářském zážitku.

V závěru mé práce uvádím zdroje, ze kterých jsem čerpala. Dále obrazové ukázky analyzovaných děl a základní údaje o dalším díle Ivy Procházkové.

1. TVORBA IVY PROCHÁZKOVÉ V KONTEXTU POLISTOPADOVÉ LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V důsledku politických změn v roce 1989 nastaly v naší zemi jiné poměry, než na jaké byli autoři dětské prózy a poezie zvyklí. Od 17. listopadu 1989 se otevřely nové možnosti tvorby, hlavně pak svobody vyjádření. Autoři najednou směli ve svých dílech zpracovávat i do této chvíle tabuizovaná témata, jako byl život s handicapem a začlenění handicapovaných jedinců do společnosti. Dále také témata erotiky a vývoj a zrání dítěte ve společenských a politických vztazích doby.¹

Iva Procházková byla jedním z mnoha umělců, kteří byli v dřívějších letech nuceni opustit naši zemi. Důvodem nucené emigrace bylo omezování svobody vyjadřování komunistickým režimem.

Svou tvorbu začala již v sedmdesátých letech dvacátého století. Psala divadelní hry, které byly po svém uvedení zakazovány. Otec Jan Procházka, který byl také spisovatelem, „zaujímal přímý postoj vůči politické zvlášti, ve které žil a které se nepodrobil“.² Byl sledován jako nepřítel státu, což mělo neblahé důsledky pro přijetí její tvorby. Nehledě na tento fakt, byl otec Ivě velkým vzorem.

Procházková se začala soustřeďovat na tvorbu pro děti a mládež, kde byla větší možnost uniknout dobové cenzuře. Témata, která chtěla ve své tvorbě zviditelnit, bylo v literatuře pro děti a mládež možné skrýt. První kniha pro děti se jmenuje *Komu chybí kolečko?* a byla vydána v roce 1980. Autorka se v tomto románu zabývá problémem počátků dospívání.

V důsledku rostoucího politického nátlaku v roce 1983 autorka emigruje a usazuje se v Německu. V exilu může tvořit svobodně, i když je jí z počátku překážkou jazyková bariéra. Již následující rok vydává svou druhou knihu pro děti, psanou v německém jazyce, pod názvem *Der Sommer hat Eselohren* (Červenec má oslí uši). Román je prázdninovým dobrodružstvím, které podává svědectví o dětech z neúplných rodin.

V roce 1988 vydává autorka knihu *Die Zeit der geheimen Wünsche* (Čas tajných přání). Kniha se zabývá dospíváním mladého děvčete, na jehož rodinu má zásadní vliv politická situace osmdesátých let. Autorka v románě otevřeně hovoří

---

¹ Podrobněji viz ČEŇKOVÁ, J.: Nad knihami Ivy Procházkové. In: *Literární noviny*, 2001, č. 51, s. 11.

² HUTAŘOVÁ, I., HANZOVÁ, M.: *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003, s. 97.

o nepravostech, které komunistický režim na lidech páchal. Za román obdržela autorka v roce 1989 německou literární cenu Deutscher Jugendliteraturpreis. Toto ocenění ji motivovalo k dalšímu psaní, a proto v roce 1991 úspěšně vydává další dětskou knihu, *Mittwoch schmeckt gut* (Středa nám chutná). Příběh ukazuje problematiku sirotků v dětském domově. Je založený na fantazii a na faktu, že je velmi důležité porozumět dětem, aby byly doopravdy šťastné. Neboť „být šťastný neznamena být krásný, roztomilý, ani příliš bystrý. Je to vnitřní disponovanost“.³

V důsledku pádu komunismu se o Ivu Procházkovou začínají znovu zajímat média i vydavatelé v České republice. Autorka sama uvažuje o návratu do rodné země a začíná se věnovat tvorbě pro Českou televizi. V roce 1990 píše podle divadelní hry *Vdova* po básníkovi stejnojmenný scénář pro Českou televizi. V roce 1991 vydává v nakladatelství Melantrich povídkový soubor *Penzion na rozcestí*, ve kterém se autorka blíže zabývá tematikou exilu.

Iva Procházková je jedním z autorů, kterému věnuje časopis *Zlatý máj* značnou pozornost. Její díla jsou velmi kladně hodnocena. Jsou jim navrhována různá ocenění, například *Magnesia litera* či *Zlatá stuha*. Nelze si nepovšimnout hloubky, s jakou autorka zpracovává témata, která v literatuře pro děti a mládež již bylo třeba nastínit.

V době převratu nastává v České republice období velkého nárůstu děl pro děti a mládež. Vychází mnoho nových knih a časopisů, spousta z nich ale nedosahuje vysoké kvality. Spousta překladů z anglicko-americké kultury je typická obzvláště pro časopisy pro děti a mládež. Velký rozmach počítačů a obzvláště počítačových her je dalším fenoménem devadesátých let.⁴

---

³ URBANOVÁ, S.: Proč mi středa také chutná. In: *Zlatý máj*, 1995, č. 4, s. 31.

⁴ Příkladem může být časopis *Kačer Donald*, určený čtenářům mladšího školního věku či literární měsíčník *Méd'a Pusík*, ve kterém se dokonce objevují nedostatky ve správném užívání českého jazyka. Pro dětského čtenáře a pro jeho rodiče není lehké vyznat se v tolika knihách, a proto je nutné čtenáře zaujmout něčím novým. Vznikají elektronické časopisy pro děti a mládež, například *ABC online*, *Jablko* nebo *CD-ROMek*. Iva Procházková si uvědomuje možný dopad rozmachu počítačů, když v rozhovoru pro časopis o dětské literatuře *Zlatý máj* odpovídá na otázku jak se změnila dětská psychika:

„Ve vnímání je zřetelný posun, který má na svědomí především televize a různé elektronické hry...vliv computerových her je dvojsečný. Na jedné straně provokuje aktivitu, rozvíjí schopnost postřehu, kombinace, řešení rozličných situací a jejich analýzy. Toto působení zpětně zvyšuje nároky dětí na literární fabuli, na dramatickosti příběhu....“ NYKLOVÁ, M.: Iva Procházková na rozcestí. In: *Zlatý máj*, 1992, č. 3, s. 172-174.

Každé nové téma uchopí spisovatelka s rozvahou a s citem vytvoří příběh pro dětského recipienta nesmírně poutavý a poučný. Každá z knih je něčím novým, něčím, co v jsme v České republice nebyli zvyklí vídat, a tudíž je ohlas veliký. Autorka se dovede vcítit do dětského čtenáře, a proto se stává dětmi velmi oblíbenou a čtenou.

V devadesátých letech přichází spolu s Ivou Procházkovou do popředí velké množství autorů, tvořících pro děti a mládež. Na trh jsou uváděna díla do této chvíle zakázaných autorů. Příkladem je Ivan Klíma (Čekání na tmou, čekání na světlo), Karel Šiktanc (Zimoviště), Pavel Šrut (Bob a Bobek na cestách) či Ivan Martin Jirous (Magor dětem). Stejně tak jsou vydávána díla autorů píšících v zahraničí. Ti do české literatury pro děti a mládež vnesli mnoho nových prvků. Měli lepší přísun informací a možnost cestování a pomohli tak českým dětem rozšířit obzory. Ludvík Aškenazy psal v Německu. Posmrtně je mu v České republice v devadesátých letech vydána kniha Putování za švestkovou vůní. Iva Hercíková (Jsem nebe) emigrovala do USA, kde nadále tvořila.

Reedice původních děl z šedesátých až osmdesátých let ukázala na mnoho výborných autorů. Byli to například Stanislav Rudolf (První polovina neba), Jan Procházka (Ať žije republika) či Iva Bernardinová (Blanka, obyčejná holka). V knihách pro děti a mládež se autoři specificky věnují motivu outsiderství. Toto najdeme například v knihách Martiny Drijverové (Sísa Kyselá), Daniely Fischerové (Happy end), Hany Doskočilové (Když velcí byli kluci), Markéty Zinnerové (Kde padají hvězdy) či Ivy Procházkové.

Díla Ivy Procházkové vydaná v Německu se překládají do českého jazyka. Jsou vydávána v nakladatelství Albatros.⁵ V roce 1992 byl v České republice vydán překlad knihy Čas tajných přání, za kterou ve stejném roce autorka získala cenu Zlatá stuha za text v kategorii pro starší děti.

Iva Procházková se vyvíjí společně s knihami, které se dotýkají stále větších problémů současnosti. Outsiderství spojené s motivem fantaskního ozvláštnění

---

⁵ ALBATROS je nakladatelství, které se zaměřuje nejen na vydávání knih pro děti a mládež. Vzniklo 15. dubna 1949 pod názvem SNDK (Státní nakladatelství dětské knihy). Jméno Albatros získalo v roce 1969. Současná tvorba se soustředí na 4 základní směry: Albatros Classic - zlatý fond dětské literatury v klasickém zpracování od leporel, pohádek, přes dívčí a chlapecké romány po tradiční encyklopedie; Karneval - hravé, odlehčené a zábavné knihy pro děti i náctileté odrážející celosvětové moderní trendy dětské literatury; Albatros Plus – literatura pro dospělé a celou rodinu od beletrie, románů pro ženy, příruček až po populárně naučné knihy a memoáry; Albatros IN - nově budovaná značka edukativní literatury zahrnující moderně pojaté encyklopedie, příručky či populárně naučné knihy pro děti a mládež.

vyzdvihla prozaička v povídkovém souboru *Marco und das Zauberpferd* (Hlavní výhra), vydaném v roce 1994, těsně před jejím návratem do České republiky. Touto problematikou spojenou s fantazií se zabývá i Martina Drijverová ve svých prózách *Sísa Kyselá* (1988) a *Zajíc a sovy* (1990).

Dětské outsiderství, a to společně s tématem blízké budoucnosti, která se zdá přerůst ve svět plný techniky a počítačů, Procházková zpracovává v románu *Eulengesang* (Soví zpěv), vydaném v roce 1995. Velmi obtížné téma, které autorka chtěla v další ze svých próz vyzvednout, se nedočkal velké ohlasu. Ovšem kniha je psána poutavě a s nadhledem. Srovnávání dvou světů – dvacátého a dvacátého prvního století – se prozaičce daří a dětský recipient se dozvídá více informací o tom, jak naše nynější chování ovlivní celou budoucnost. Přesněji jak ji ovlivní to, jak se chováme přírodě, k sobě, k ostatním lidem.

V roce 1996 vydává autorka knihu *Entführung nach Hause* (Únos domů), kde se vydává jinou cestou než dosud. Román je dobrodružstvím dvanáctiletého chlapce, hledajícího svou identitu. V příběhu se objevují prvky kriminálního románu.

Ke konci století rostla potřeba vypořádat se s dalšími problémy, které doba přinesla. Mezi nejdůležitější patří problém dospívání a pokusy mladých dívek o sebevraždu z nešťastné lásky. Toto téma se Iva Procházková rozhodla zpracovat a v roce 1999 vydává dívčí román *Karolína*. Společně s autorkou vydávají romány pro dívky také Eva Bernardinová (románový cyklus o současné vesnické dívce: *Blanka, obyčejná holka*; *Blanko, usmívej se*; *Blanko, představ si*; *Ahoj, Blanko!* a *Blanka a Jirka*), Stanislav Rudolf (*Blíženci*, *Kalendář pro zamilované holky*) a jiní. Dalším velmi diskutovaným problémem se po otevření hranic v devadesátých letech stala jazyková vybavenost dětí a multikulturní vztahy vůbec. V knize *Jožin jede do Afriky*, vydané autorkou v roce 2000, se čtenář nenásilným způsobem dozvídá o nutnosti zdolávat jazykové bariéry. Příběh je založený na fantaskním motivu a je určený dětem mladšího školního věku.

Iva Procházková již nyní dominuje v oblasti příběhové prózy s dětským hrdinou a v každé další knize objevuje něco nového. To dokazuje i fakt, že za knihu *Myši patří do nebe* (2006) získala autorka ocenění Zlatá stuha za rok 2006 a cenu Magnesia litera za rok 2007.

2. TVORBA IVY PROCHÁZKOVÉ A JEJÍ INTERPRETACE

2.1 ČAS TAJNÝCH PŘÁNÍ

Tato kniha vyšla nejprve v Německu pod názvem „Die Zeit der geheimen Wünsche“ (1988). Autorka za ni v roce 1989 obdržela cenu Deutscher Jugendliteraturpreis. V České republice byla vydána v nakladatelství Albatros v roce 1992.

Iva Procházková v této próze nenásilným způsobem uvádí problém doby, ve které byla napsána. V rámci respektování dětského světa koncipuje dětského hrdinu do světa chápání a konání dospělých. To se v této knize nejvíce promítá v postihnutí problému komunistického přístupu k umělecké výpovědi jejího otce, uměleckého sochaře a řezbáře. Ale nyní již k samotnému příběhu.

Příběh o Kapce, hlavní hrdince této jedinečné knihy, se odehrává v Praze. Už ve chvíli, kdy naše hrdinka přijde na svět, není to s ní jednoduché. Její bratr Michal navrhuje pojmenovat ji Jiřina, dle své první lásky, a její bratr Pavel zase, z důvodu pubertou vyvolané zášti vůči děvčatům, nenavrhuje pro jistotu žádné. Oběma je v době Kapky narození 14 let. Situace se naštěstí vyřeší díky tatínkovu snu, ve kterém na něj spadne kapka:

Byl jasný den, vysoko na nebi plul jediný mráček. Vtom, zničehonic, na tatínka z mráčku káplo. Ale nebyla to obyčejná kapka, byla to malilinká holčička, dočista nahá, třesoucí se zimou. Tatínek ji strčil do náprsní kapsy a šel s ní domů. (strana 6)

I když se to mamince nijak zvlášť nelíbí, nakonec přikývne. Člověk si přece zvykne na všechno. Již v této větě, vyslovené na samém počátku díla, respektive na druhé straně textu, je pocítit velkou pravdu v přístupu k lidskému bytí.

Hlavní hrdinka se poté přenesse do doby krásných dvanácti let, do doby, kdy se s rodiči stěhuje na druhý konec Prahy, z Libně na Malou Stranu. Starší bratři již odešli z domu, a proto objevování krásných zákoutí nového okolí zůstává zcela v její kompetenci. Nejprve se bezstarostně rozeběhne za zatoulanými klubky vlny a při své první cestě za poznáním tajů okolí se seznamuje s ukrajinskou kněžnou, Natálií Polockou. Přístup i mluva této 'první kamarádky' jsou pro Kapku dosti zvláštní, možná až nepochopitelné:

„Kocour,“ opraví ji žena. „Zatím trochu pod míru, ale jsou mu teprve tři měsíce. Příst ovšem už umí znamenitě! Říkám mu Motor.“

„Smím si ho pohladit?“

„To se ptáš mě?“ podiví se žena.

„Je váš, ne?“

„Když k vám někdo přijde na návštěvu, taky se ptá tvojí maminky, jestli si tě smí pohladit?“ (strana 9, 10)

Autorka zde hrdince prvně odkrývá svět dospělých.

Druhou kamarádku poznává na konci svého prvního dne v nové škole. Je to drobná dívčinka s očima jako borůvkové koláče a jmenuje se Tereza Splašená. Nechá se od ní pozvat na zkoušku v divadle a seznámí se tak s její maminkou, která chodila do školy s tatínkem Kapky, a také s celým osazenstvem divadla ORFEUS.

Třetím, nadmíru důležitým kamarádem, jak se postupem času ukáže, je Radek. Seznámí se s ním díky Halině, psu, jenž ji k němu zavede. A že se jmenuje Kapka, Radka kupodivu vůbec nepřekvapí:

Nedostal nový záchvat smíchu, jak očekávala. Jen obočí mu ujede kousek nahoru.

„Já akorát, že je dobrý vědět, komu člověk naklepe kejty!“ kývne s uspokojením a rozběhne se přes hřiště. (strana 46)

Radek ji zasvětil to sbírky svých exemplářů, důležité součásti jeho života. Jeho sbírku totiž tvoří 'zajímaví lidé'. Okamžitě přijme Kapku jako kamarádku bez ohledu na to, že je vlastně opačného pohlaví, jak v období dospívání většinou dětskými vrstevníky nebývá dobře chápáno.

V příběhu se v roli záporné postavy objevuje vdova po lékárníkovi. Kapka starou ženu vnímá jako ošklivou, drobnou, nahrbenou stařenu. Má z ní strach, a snad proto z ní stará vdova lehce vymámí, co se děje v jeden osudný den.

Otcí je zamítnuta účast na výstavě, jelikož jeho sochy nevypadají dostatečně vesele:

„Ta výstava se jmenuje Zítřek,“ vysvětluje maminka. „Účastní se jí patnáct malířů a sochařů a všechny jejich obrazy a sochy ukazují, jak se na ten zítřek těší. Jak mu důvěřují. Jak radostně si ho představují. Tatínkovy sochy vypadají, jako by se budoucnosti spíš bály. Jako by chtěly říct: Co hezkého se dá očekávat od zítřka, když si kazíme už dnešek. Chápeš?“

„Chceš říct, že táta se na zítřek netěší?“

„Hrozně rád by se na něj těšil! Ale vidí kolem sebe lidi, kterým se děje křivda, vidí, jak se denně ničí příroda, jak umírají ryby a zvířata v lese, jak se lidi pronic zanic zabíjejí...“

„Tak proč proti tomu něco neudělá?“

„Co může udělat? Není ani revolucionář, ani kněz, ani politik. Je sochař. Jediné, co může udělat, je ukazovat lidem takové sochy, které by je donutily zamyslet se. A to on právě dělá.“

(strana 58)

Kvůli negativnímu přístupu ze strany tehdejšího režimu tatínek onemocní záhadnou nemocí, jež je ve své podstatě psychického rázu. To je už ale v našem příběhu na Kapce, aby odhalila, že bolesti hlavy, teplota a nechut' ke každodennímu žití není nemocí jako takovou. Kapka zachrání celou tatínkovu situaci nápadem uspořádat tatínkovu výstavu na ulici. Tatínek nejprve váhá, ale poté, udolán dívčíným dětským optimismem a vědomí si důsledků svého počínání - na rozdíl od dětské nevědomosti své dcery - výstavu s názvem Dnešek uspořádá.

Vše, co se ale jednou v dětských očích zdálo jako skvělý nápad se ponenáhlu ve světě dospělých obrátí ve věrolomnost. Vdova po lékárníkovi v onen osudný den oznámí tatínkovu 'nepovolenou' výstavu, a proto je tatínek odveden k výslechu.

Náboj dané doby zde Iva Procházková vystihuje velmi senzitivně. Snaží se dětskému recipientovi přiblížit úmornost doby v přístupu k uměleckému světu. Tatínek je celou noc vyslýchán policií a nakonec je mu uděleno varování. Tímto ale policisté tatínkovu záhadnou nemoc pouze vrací zpět do jeho mysli.

Poté, co Kapka zjistí, že stará žena oznámila tatínkovu výstavu, a proto došlo ke strašlivému výslechu, rozhodne se použít kouzelnou moc mechem zarostlých schodů Lorety. Jak tvrdí Tereza, je jich sto třicet sedm a jsou doopravdicky kouzelné. Dívka sepne prsty do znamení kříže a na každém schodu zopakuje své přání – aby tatínek mohl zase bez potíží vystavovat a prodávat své sochy a ať je stará lékárníková za svou zlomyslnost potrestána a zplesniví jako její stoleté bonbóny.

Dojde domů a v tom...uvidí pohřební zřízení, vynášející mrtvolu staré lékárníkové. Kouzelné schody tedy splnily co měly, i když je z toho Kapce úzko.

Nakonec k tatínkovu uzdravení přispěje děda, který tatínkovi nabídne 'umělecký azyl' ve Zlenicích, malé vesničce, kde bude mít klid ke své tvorbě. Kapce děda zničehonic někoho připomíná...svatého Tadeáška!:

„Juda Tadeáš!“ vykřikne. „Podobáš se svatému Tadeáškovi!“

„Že bych byl zrovna svatý...“ uchechtne se děda.

*„Vážně! Úplně, jako bys mu vypad z oka!“ pokračuje Kapka vzrušeně.
„Až na to, že neumíš dělat zázraky.“*

„Myslíš? Když tátovi domluvíš, aby jel na měsíc na dva do Zlenic, uvidíš, jaký zázrak s ním udělám! Já mu ty jeho nervy vykurýruju, že si do smrti nevzpomene, že nějaké má!“

„Pojedeš?“ otočí se Kapka na otce. Dědova podoba se svatým jako by v ní probudila důvěru v jeho léčitelské schopnosti. (strana 145)

Próza je prostoupená fantastickými prvky, což je poprvé zřetelné u sochy svatého Tadeáška, který místo odpovědi zničehonic zvedne ruku. Jak se vzápětí Kapka dozví, je prý Tadeášek patronem čarodějnic. Další fantastický prvek na sebe nenechá dlouho čekat. Na návštěvě u ukrajinské kněžny Kapce najednou ztěžknou víčka, stěny se rozestupují a ztenčují. Kapka najednou vidí sousední pokoj, jako by tam stěna vůbec nebyla.... A na závěr celé knihy je zde fantastický prvek umocněn povzdechnutím hada:

*„A to je jí teprve dvanáct,“ vzdychne zlatý had v průčelí jejich domu, který na to všechno seshora hledí. Rozmrzele potřese hlavou. Jako stařena, která má své vlastní rozpustilosti dávno za sebou a teď se pohoršuje nad poklesky jiných.
„To jsem zvědav, co asi bude dělat v sedmnácti!“ (strana 158)*

V příběhu jsou patrné nadčasové výpovědi, jimiž autorka naznačuje dospívající mládeži věčnou a neměnnou pravdu:

*Slunce se propaluje silonem nebe, syje svou skleněnou tříšť na omšelé prejzy střech, na dlažbu z kočičích hlav i do tváří andělů střežících loretánské průčelí. Jeden z nich, malý a boubelatý, má ulomené křídlo. Nese však své zranění beze smutku. Usmívá se s očima přimhouřenýma proti slunci, jako by chtěl říci
Prosím vás, k čemu křídla, k létání je třeba především odvahy! (strana 122)*

Stejnou funkci má také deziluzi končící dialog mezi maminkou a Kapkou:

„Ministerstvo má taky svoje příkazy a ti, od kterých je dostává, mají taky své. A tak to jde dál a dál. Nikdy nikde nenajdeš člověka, na kterého bys mohla ukázat prstem a říct: Ten za všechno může, ten to rozhodl.“

„To je teda pěkně hloupě zařízeno!“ rozčiluje se Kapka.

„Hloupě? Mazaně. Nikdo za nic nemůže, u nikoho se nedovoláš spravedlnosti. Zodpovědnost nesou Oni.“

„Kdo oni?“

„To se právě neví. Prostě ti druzí. Je to obrovský začarovaný kruh, nemá konec ani začátek a ven se nedostaneš.“ (strana 58, 59)

Vše dokresluje autorčino poetické vykreslení atmosféry prostředí, ve kterém se příběh odehrává. Velmi zajímavým způsobem je zde oživena jak přítomnost, tak i minulost Prahy:

Znenadání se z podloubí vynoří stařec v černém klobouku a v kabátě až na paty. Plouhavým krokem dojde k nejbližší lucerně. Zvedne ruku s dlouhou bambusovou tyčí, na jejímž konci trčí hák, vsune jej do drátěného očka lucerny a zatáhne. Z hořáků vyskočí modravé jazyčky plynu. Kroutí se a třepotají, pomalu rostou a jejich barva bledne. (strana 68)

V knize je ale také postíženo období dívčího dospívání. Kupříkladu Tereza, zamilovaná do divadelního umělce a žárlící poté, co se dozví o jeho svatbě.

Příběh končí a Kapka je na schůzce s Radkem. Sedí u stromku ve dvoře, pozoruje oblohu a zamýšlí se nad smyslem lidské existence ve vesmíru:

Tabule noční oblohy se nad ní klene v celé své velebnosti. Přes prozaické sousedství hromosvodů, vikýřů a prádla rozvěšeného na pavlačích stejně tajemná a vzdálená jako v dobách, kdy k ní zvedali oči lovci mamutů. Kapka pocítí náhlou svíravou touhu po něčem, co nezná. Tváří v tvář hvězdnému nekonečnu jí vlastní pozemská existence připadá těsná. Na malý okamžik si velmi přesně uvědomí své nepatrné postavení ve vesmíru a s opravdovou fyzickou bolestí uhnížděnou kdesi mezi žaludkem a plícemi zazoufá nad vším, co jí v temnotě noci a bezbřehého nevědomí uniká. V nose jí zaštípe a oči s jí zalijí tou směšnou vodou, jejíž chuť, vzhled a chemické složení nic nenapovídá o její skutečné povaze. Slzí a neví proč. Je to jeden z těch pláčů, o nichž se nedá s určitostí říci, zda se dostavují ze štěstí či smutku. (strana 155)

Kniha je psána dynamicky, v rámci dvaceti jedna kapitol se zde rychle střídají děje jednotlivých příběhů. V díle se objevují specifické jazykové obraty, kterými prozaička svůj román přibližuje mladému čtenáři. Používá jazyk obecné češtiny blízký dětskému recipientovi (po chodníku tečou čůrky vody), nebo básnická přirovnání, rozvíjející cit pro jazyk (ze sklepa vzlíná pach vlhké omítky, tma v ohbí schodů se čeří jako tuň, slunce se propaluje silonem nebe).

Díky tomu, že byla kniha Čas ztracených přání napsána v Německu, mohla se v ní autorka zcela bez zábran a bez cenzury zaměřit na problémy tehdejší doby. Už samotný název má svůj skrytý význam – v té době mělo hodně lidí svá přání a tužby, ať dospělí či děti.

2.2 KAROLÍNA

Vývojový román velmi trefně vystihující období růstu a dospívání hlavní protagonistky Karolíny Rubešové ukazuje současně vývoj doby od počátku komunistické nadvlády Československé republiky, přes její svržení a znovu nabytou svobodu. Autorka v příběhu uvádí hlavní události počátku komunismu, jež mají na posun děje v románu značný vliv. Důsledkem doby, ve které se příběh odehrává, jsou situace a postoje vyjadřující největší zaujetí věcmi kolem sebe. Román je určený pro staršího a zkušenějšího čtenáře, střídají se zde místa děje i časová linie příběhu se různě propojuje. Příběh je velmi poutavě vyprávěn, je nutné porozumět nejen myšlení dospívající dívky, ale i době, do které je situován.

Podtitulek románu 'Stručný životopis šestnáctileté' poukazuje na náplň knihy. Je jí průběh života Karolíny, který okrajově zmiňuje dobu jejího narození a pokračuje přes období základní školní docházky až k době, kdy se hrdinka rozhoduje o studiu na střední škole a kdy se poprvé zamiluje.

Karolína je již od malička velmi zvědavé a odvážné dítě. Nebojí se nebezpečí, což nám autorka ukazuje na druhé stránce románu, když se jako malá tatínkovi ztratí před pražským hlavním nádražím a najdou ji v Kolíně na náměstí. Nebojácnost a odvaha je důležitým aspektem Karolínina života. Žije se svojí maminkou v Praze, kde čekají, až tatínek dostaví dům v malém městečku Ranov.

Tatínek je velmi pečlivý člověk, a tudíž staví dům velmi dlouho. Stavbu započal již před Karolíniným narozením a celkem mu výstavba trvala jedenáct let. Po celou tu dobu maminka čeká v Praze a jezdí jej nejprve sama a poté s Karolínou navštěvovat. Občas také přijede tatínek do Prahy. Jeho klid a zaujetí pro věc, stejně jako nedůvěra v ostatní a pečlivost na úkor rychlosti jsou důsledkem tatínkova ne příliš šťastného dětství. Dědeček zdědil po svém otci malou prosperující tiskárnu, kterou mu ale po převratu v roce devatenáct set čtyřicet osm vzali komunisté a zestátnili ji. Dědeček v ní mohl jen pracovat, nicméně neměl žádné pravomoci. Poté, co veřejně vyjádřil nesouhlas se svou rolí a s vedením tiskárny, byl poslán do vězení. V důsledku vazby a prohlášení dědečka za zrádce a nepřítele lidu se tatínek jako malý stal ve škole individualistou, se kterým se nikdo nekamarádil.

Nestoudnost, s jakou daný režim po roce devatenáct set čtyřicet osm s lidmi nakládal, zde Procházková vystihuje nejen v postavě dědečka, ale také v postavě

babičky. Ta byla díky vazbě dědečka vyhozena ze svého zaměstnání – byla baletkou v Národním divadle.

Tatínek chtěl vždy něco dokázat, ve škole se učil výborně. Nicméně individualismus malému dítěti nesvědčí, a tudíž z toho byl tatínek smutný a ztratil zájem o své okolí. To mu zůstalo až do dospělosti:

Tatínkův úsměv je jiný. Usmívá se málo a opatrně, jako by své pobavení nechtěl s nikým sdílet. Určitě je to pozůstatek z dětství. Když se od něho třída odtáhla, rozhodl se tatínek, že si vystačí sám. (strana 11)

I přes svůj handicap, který na něj doba uvalila, se tatínek nevzdává naděje studovat na vysoké škole. Odmaturuje proto nejlépe z celého ročníku a dokáže tím všem, že je velmi schopný. To se projevuje i na jeho vztahu ke Karolíně – vždy jí domlouvá, aby se učila proto, aby ostatním dokázala, že na to má. Dostane se na strojní fakultu, kde se ocitá právě v době dalšího převratu – v roce šedesát osm. Jako student a horlivý odpůrce komunismu spolu s ostatními stávkuje a demonstruje, s čímž pokračuje i po vystudování fakulty a nástupu do zaměstnání. Následky takovýchto spiknutí proti danému režimu se neobejdou bez trestu, jak již autorka dříve naznačila v podobě zatčení dědečka. Tímto nám ukazuje, že ani tatínek se nevyhne trestu a je odsouzen na rok a půl do vězení.

Maminka v příběhu vystupuje jako ochránkyně rodinného krbu, jako statečná žena, která je oporou svému manželovi a dceři. Je velmi trpělivá a nestranná, stará se o Karolínu pečlivě, a přesto jí ponechává dostatek svobody. Vidíme ji jako bohémskou bytost, soustředící se na krásu a estetično. Miluje růže a později je i pěstuje. Hraje na klavír a vyučuje němčinu a francouzštinu. Je ochotná obětovat se pro svou rodinu. Uvědomuje si, že její jediná dcera je ve věku dospívání, kdy jí není lehké úplně porozumět. A také ví, že Karolína v tomto období v podstatě nerozumí sama sobě. Roste a vyvíjí se v samostatnou osobnost.

Karolína začíná svou školní docházku v Praze. Dlouho očekávaný den, kdy se mohou za tatínkem do Ranova nastěhovat, přichází o prázdninách, poté, co Karolína ukončí druhou třídu. Tento krok znamená zásadní změnu v jejím životě. Kulturní vyžití, které do této chvíle v Praze absolvovala společně s babičkou, je náhle pryč a stejně tak všichni ti, jež za dva roky ve škole poznala. Karolína je dosti vázaná na babičku, ale ta zůstává v Praze, a proto je odloučení bolestivé. V Ranově má pouze jednu kamarádku, které říká Karamela. V novém prostředí

se cítí velmi osaměle, i když jí Karamela v mnohém pomáhá. Této postavě je v příběhu udělena role člověka, jenž je duševní oporou hlavní hrdinky:

O Karamele vám toho můžu říct spoustu, ale k ničemu vám to nebude. Chci říct, že Karamela patří k lidem, které nelze popsat. Člověk ji musí vidět, aby pochopil, o co u ní jde. Je jako třešňový koláč nebo miska plná vanilkového krému, podle toho, co kdo rád – s tím rozdílem, že Karamely se nepřejíte. (strana 18)

Byla klidná, plná míru a vnitřní spokojenosti, která okamžitě zaplavila nemocniční pokoj a pokaždé na chvíli přeskočila i na mě. (strana 36)

Iva Procházková učinila tuto postavu velmi zajímavou tím, že Karamela uměla plést a pletla ráda. S oblibou si brávala pletení všude sebou. Pletení je typické pro babičky, a tak dost možná chtěla touto postavou Karolíně nahradit babičku, která zůstala v Praze.

Díky událostem roku devatenáct set osmdesát devět je rodině vrácena dědova tiskárna. Dědeček tehdy ve vězení onemocněl a nedlouho poté umřel, a proto se rodina rozhodne tiskárnu prodat. Karolína tedy žije v nadmíru příznivých poměrech, o finanční prostředky nemá nouzi. Pád komunismu je v próze vykreslen jako velmi pozitivní okolnost:

Najednou byl svět barevnější, větší, voňavější. Na pultech obchodů se přes noc objevily americké žvýkačky, francouzské sýry a švýcarská čokoláda, novinové stánky byly rázem zaplaveny zahraničními časopisy s lákavými pestrými obálkami, rádio už nevysílalo v jednom kuse uta-uta-uta-utahané dechovky, a když měl člověk dost peněz na jízdenku, nic mu nebránilo sednout do autobusu a být druhý den v Římě nebo v Paříži. (strana 21)

V souvislosti s otevřením hranic a větší svobodou, kterou národ získal, se svobodnější stává i tatínek. Začíná po letech více komunikovat se svým okolím, a dokonce se přestává stranit kolektivu. Události jej stmelí s ostatními podobně smýšlejícími obyvateli Ranova.

Mimo jiné je v příběhu popsán rozdíl mezi křesťanským náboženstvím a židovským náboženstvím, když František, Karolínin spolužák, přijde na návštěvu a nemůže se nabažit vánočního cukroví, které židé nepečou. Vyznívá jako připomínka náboženské svobody, která v roce devatenáct set osmdesát devět také přišla.

Karolína prochází základní školou a důležitou roli hraje v jejím životě balet a herectví. K baletu se dostala díky babičce, která ji podporovala, chodila

s ní na hodiny baletu a trpělivě s ní doma v Praze první dva roky její školní docházky cvičila. Pomalu, ale jistě v Karolíně začal dozrávat sen, že se chce stát profesionální baletkou. Po přestěhování se do Ranova začala dojíždět na balet do blízkého města Brodu. K herectví se dostává díky účinkování v ranovském divadelním kroužku.

I když herectví a balet nadevše miluje, v běžném životě se cítí osaměle a pociťuje sebelítost. Balet poskytuje Karolíně nesmírnou radost a stává se díky němu osobností. Na druhou stranu ji ale oddaluje od spolužáků, kteří jí balet závidí. Často se jí zdá o skleněném domě, který má spoustu dveří. Za těmi dveřmi je spousta lidí, ale ona se k žádnému z nich nemůže dostat. V tomto snu se jí zrcadlí její duševní stav, pocit, že je sama, že pro nikoho nic neznamená.

To se ovšem změní ve chvíli, kdy potká Lva, o čtyři roky staršího hochu ze školy. Ten jí učaruje natolik, že se její sebelítost rázem rozplyne. Je zde pravděpodobně vyjádřeno, jak moc člověk potřebuje druhé pohlaví k tomu, aby se cítil celý, aby jeho duše netrpěla. Důsledkem toho, že se jí Lev líbí a chce se mu přiblížit, se jí stane úraz. Při společném výstupu na věž kostela Karolína spadne. Má silný otřes mozku, zlomenou klíční kost a komplikovanou zlomeninu bércové kosti. V nemocnici proleží tři měsíce. Sledujeme okamžiky lítosti a smutku, když si hrdinka uvědomuje, že již nebude moci chodit na balet, a také okamžiky radosti, když ji po dlouhém čekání přichází navštívit Lev.

Když se vrací z nemocnice domů, zdá se jí, jako by se zrovna probudila z nějakého spánku. Autorka její pocity přirovnává k pohádce o Šípkové Růžence. Charakterizuje zde ale pouze roční období, jelikož Karolína se do nemocnice dostává v srpnu, kdy je vzduch prosycený létem a rozžhavený sluncem, a odchází z ní na podzim, za mlhy a sychravého počasí.

Po návratu domů stráví nějaký čas rehabilitacemi a v lázních. Zameškává proto celé první pololetí osmé třídy a paní učitelka jí doporučí opakovat ročník. V Karolíně se ale najednou díky Lvovi objeví síla, která jí pomůže dohnat učivo a úspěšně složit přijímací zkoušku na gymnázium.

Karolína nehledá ve Lvovi část viny za svůj úraz, naopak, bere tuto skutečnost jako vhodnou k bližšímu seznámení se s chlapcem a ke sblížení se s ním. Zamilují se do sebe, což jim ovšem okolí nepřeje. Maminka a tatínek chtějí svou jedinou dceru chránit a zakáží Karolíně scházet se s o tolik let starším chlapcem. Tím ovšem jejich lásku nezahubí, naopak, postupem času se jejich city upevňují. I když je Karolína poslána do Prahy k babičce, aby byla od Lva co nejdále,

nepřestávají na sebe myslet a trpělivě, jak jen jim to jejich věk dovolí, vyčkávají naplnění své lásky.

Největší část knihy popisuje dospívání dívky v jejím nejkritičtější období třinácti až patnácti let. Nejvíce se zde ukazuje bouřlivost, se kterou je dospívání spjato, touha neuposlechnout rodiče, touha poznávat, objevovat nové. Rodiče jsou popsáni jako vysokoškolsky vzdělaní, chápaví dospělí, kteří část výchovy nechávají na babičce, ke které má Karolína ještě blíž právě díky baletu.

Důležité se v tomto příběhu ukazuje kulturní vzdělávání Karolíny již od útlého dětství. S babičkou chodí do divadla, na výstavy, vernisáže, seznamuje se s uměleckou společností působící v Praze v daném období. I kulturní život je v románě popsán v souvislosti s dobou. Příkladem je uvedení muzikálu Jesus Christ Superstar, o kterém Karolíně přijede babička poreferovat hned v době jeho vzniku, kdy je hrdinka v osmé třídě.

Tento, mohlo by se říci inteligentní román, je psán jako životopis, který je adresován 'Madam'. Toto oslovení se objevuje v rámci celé knihy. Jak se dozvídáme na samém konci knihy, 'Madam' je Karolínina třídní učitelka na konzervatoři, kam se ve svých šestnácti letech dostává. Přerušuje tak gymnázium a jde si splnit svůj sen – stát se umělkyní. Rozhodne se pro herectví. I když je následkem úrazu nejdříve nepravděpodobné, že by se mohla k baletu či vůbec k jakýmkoliv pohybovým aktivitám vrátit, nakonec svou pílí a odřikáním znovu získá ztracenou formu a talentovou přijímací zkoušku zvládne.

Její láska nakonec zůstane nenaplněná, když Lvovi umře maminka a on odlétá s tatínkem do Kanady. Ovšem ani takto jejich city neumírají, stále si dopisují a v duchu si říkají: *Nemáme tušení, jak to s námi dopadne. A to je na tom všem nejlepší!* (strana 140)

A proč vlastně svůj životopis Karolína psala?:

Můžete je dokonce přimět k tomu, aby sami sebe objevili. Třeba tím, že je donutíte psát vlastní životopis.

Já vím, že ten můj není stručný, a vím už taky, že vám o stručnost vůbec nešlo. Spíš jste nás chtěla naučit dívat se na sebe s odstupem. Zbavit se strachu ze zevšednění. Protože ten by herec fakticky neměl mít. Taky by se měl dobře znát. Protože, jak jste jednou při herecké výchově řekla, kdo zná sebe, zná všechno. Myslím, že na tom něco je. Každopádně se mi zdá, že od chvíle, kdy jsem začala psát

svůj životopis, daleko víc chápu některé souvislosti. Ale možná je to jenom přirozená práce času. Minulý měsíc mi bylo šestnáct – už jsem vážně skoro dospělá!

(strana 138)

2. 3 ČERVENEC MÁ OSLÍ UŠI

Ostražitě se blíží k oslovi, uvažuje, jak smyčku nejšikovněji chytit. Aby mu nevyklouzla, aby se nedostal na dosah Ámosových žlutých zubů. Ví, že ho všichni sledují, nechce si před sousedy uříznout ostudu. Zbývají mu poslední dva metry, když si ho zvíře všimne. Spustí se na všechny čtyři a zpozorní. ... (strana 9)

Kniha začíná dosti neobvykle, kdy hlavní hrdina, Dušan, zápasí s oslem, který se ne a ne pohnout z místa. Osla zdědil po svém dědečkovi, Dušanova maminka ale osla darovala dědečkovu sousedu. Dušan osla vysvobodí a odvádí si jej domů. Samozřejmě, maminka o tom nemá ani potuchy.

Gradace děje již na samém počátku příběhu nás samozřejmým způsobem vtáhne do života v malé vesničce Skovanice. Ve vesničce, jejíž jméno jakoby signalizovalo oázu skrytého klidu, představíme-li si pod jeho názvem cosi schovaného, utajeného. Cosi, co ještě nezasáhla ruka hektické přítomnosti, kterou může v tomto příběhu symbolizovat velkoměsto Praha nebo také státní silnice, po které se děti s oslem jednoho dne vydají. Státní silnice je totiž i v noci frekventovaná a bludičky reflektorů je děsí.

S oslem je potíže, neboť s osly je vždy něco. A tento? Ten je ještě ke všemu velmi starý. A paličatý. A škodolibý. Což znamená, že pro Dušana nastalo období velmi tvrdé práce, aby osla vycvičil alespoň v základech. Avšak nechá se šestnáctiletý osel Ámos vůbec vycvičit?

„No pojd’! Pojd’, malej!“ ševlí muž úlisně a ustupuje ke kraji vozovky. Ve tváři má výraz zadostiučinění; už si je jist vítězstvím. Dušan ho pozoruje, dívá se i na zvíře. Na jeho oči a postavení uší.

„Bacha!“ vykřikne. Ve stejném zlomku vteřiny Ámos zaútočí. Rozežene se proti muži čelem a předními kopyty, povalí ho na zem. Hned se zase stáhne do původní pozice. (strana 10)

Zdupané záhony, vyrytou hlínu, polámané a sežrané květiny. Nejdřív se jí v očích objevilo překvapení, pak zlost, nakonec slzy. Otočila se ke zvířeti, vytrhla mu z pysků rozžvýkaný karafiát, kdoví proč ho strčila do kapsy. Zřejmě nemyslela na to, co dělá,

do tváře se jí vkradl nepřičetný výraz. Dušan se bál, že buďto omdlí, nebo Ámose zabije. ... (strana 19)

Vysvobození Ámose je pro Dušana činem udatným. Méně už pro jeho maminku: „*Nechápu, co sis myslíš!*“ *slyší její podrážděný hlas. „Že tě s ním přivítám, nebo co?“*

„*Táta by se nezlobil,*“ *řekne Dušan tiše. Připomínat otce je bezcitné a netaktní, ale nemá jinou možnost. „Táta by si ho rád nechal.“*

V kuchyni na okamžik zavládne mlčení, potom se matka znovu objeví.

„*Možná,*“ *připustí. Známým, trochu zastřeným hlasem. „Jenže táta tu není. Tak musíš bohužel poslouchat mě. A já ti říkám, že ho doma nechci. Hned zítra ho odvedeš zpátky k Zedníčkům.“ (strana 21, 22)*

Osel se v příběhu stává postavou, která dává ději spád a postavám napomáhá uvědomit si spoustu věcí. Jak uvádí badatelka Svatava Urbanová „Oslík Ámos se v příběhu stává hybnou silou.“⁶ Nebýt osla, Dušan by se tak rychle neskamarádil s Johankou. Stejně tak by pravděpodobně nikdy nepátral po tom, kde je jeho tatínek. Díky oslovi se jej pokusí najít a po rozmluvě s ním konečně nachází svou rovnováhu. Oslík tedy v příběhu působí i jako pomocník při vyjasnění si vztahu mezi Dušanem a tatínkem. A také napomáhá vztahu maminky k Dušanovi a k tatínkovi, který ji před lety opustil.

Jenže dětský svět je pro dospělé zapeklitý, a proto jim nezbyvá, než ponechat dětem volnost, dokud z toho nepovyrostou. Dětskou zvědavost, tvrdohlavost, spontaneitu a touhu dosáhnout svého zde autorka postihuje jak v postavě oslíka, tak v postavách dětských protagonistů. Dušan si odvede Ámose od souseda, který o tom neví, Johanka, Dušanova kamarádka, jež přijíždí do Skovanic na prázdniny, zase využívá nepřítomnosti dospělých k objevování jejich světa:

„*Podívej, víno!*“ *otočí se na Tamaru. „Neochutnáme trochu?“ Obě cítí, že alkohol by dodal dnešnímu, už tak dost výjimečnému večeru obzvláštní lesk.*

„*A co když nám bude špatně?*“ *šeptne Tamara váhavě.*

„*Víno je zdravější než limonáda,*“ *poučí ji Johanka. „Četla jsem o tom.“ ...*

(strana 111, 112)

---

⁶ URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 111.

Dušan, celým jménem Dušan Pochop, se nachází v situaci, kdy žije sám s maminkou, a pomalu si uvědomuje, že se k nim jeho tatínek již nikdy nevrátí. Tatínek je doma na cestách s cirkusem, což je bohužel smutné pro Dušanovu maminku, jelikož jako zdravotní sestra nemůže cestovat nikam. Občas pracuje i přes noc, a proto je Dušan doma sám:

Ani Dušan nespí. Sedí na otevřeném okně, hledí do tmy a je mu úzko. Matka odjela do nemocnice, dům je prázdný, o střechu opuštěné kůlny se rozbíjejí kapky deště. Ochladilo se, noc čpí syrovostí. Chlapec cítí, jak mu na nahých rukou naskakuje husí kůže, občas mu vítr vmete do tváře mokrou spršku a profoukne ho až na kost. Přesto sedí dál, nehýbe se, poslouchá. Z nedaleké hospody zaznívá hudba, doprovázená hlučným zpěvem, je slyšet křik podnapilých hlasů, výskavý smích a spěchající kroky opozdilců na cestě. Ze všech stran se ozývá štěkot vydrážděných psů. Nezvyklý noční ruch působí na chlapce tísnivě. Násobí jeho samotu a plní ho neurčitým, neklidným smutkem. (strana 114)

Maminka se jej snaží vychovat podle svého nejlepšího uvážení. Vzhledem je Dušan *drobný chlapec, jež má štrapaté vlasy, uši odstavající od lebky a plandavé nohavice na hubených lýtkách.* ... (strana 25)

Jako osamělému dítěti schází desetiletému Dušanovi něčí přítomnost a vzor. Velkou šanci v tom, nebýt sám, vidí v přítomnosti osla Ámose. Ámos je kamarád, kterého již nikdy neopustí:

Ucítí Ámosův vlhký dech, po tváři mu přejede škrabka jeho jazyka. Zasměje se.

„Hele, ty se chceš mazlit! Nojo, to víš, že jseš můj kamarád! Můj malej smutnej Ámos!“

Drbe ho mezi ušima, opírá se čelem o jeho tvrdou lebku, zblízka mu hledí do lesklých zřítelnic. Pláč už je dávno tentam, teď nemyslí na to, co bude zítra, s rozkoší vnímá dotyk hebké srsti a teplý pach zvířecího těla. (strana 24)

„Zůstanu u tebe,“ šeptne. A sveze se vedel zvířete do sena. „Jseš můj. Moje dědictví, rozumíš?“ (strana 24)

A tak začíná velké dobrodružství s Ámosem. Dušan si osla nechat nemůže. Rozhodne se tedy darovat jej někomu, kdo se o něj bude dobře starat. Času je málo, maminka se již domlouvá s panem Zedníčkem, dědečkovým sousedem, že si Ámose vezme zase zpátky do Berouna. Jenže to Dušan nemůže dovolit. Zkusí osla darovat divadlu, které právě přijíždí k nim na pout', ale divadlo dalšího osla nepotřebuje.

U divadla by potřebovali pouze bílého osla albína, jak jim prozradí majitel, ředitel a hlavní aktér pirát Fernando.

Děti se rozhodnou Ámose namalovat na bílo, aby splňoval požadavky piráta Fernanda. Natřou jej tedy vápnem. Dušanovi přitom pomáhá Johanka, Tamara (malá sestřenice jedenáctileté Johanky), Hynek a Luděk (Dušanovi kamarádi ze Skovanic, kde se celý příběh odehrává).

Dušan poté odvádí Ámose Fernandovi. Ovšem jestli Ámos zůstane albínem i po vydatném dešti, který se na ně zhůry snáší, to opravdu nedokážeme předpovědět. A jelikož je to dešť opravdu vydatný, Fernando pozná, že Ámos albín není. Smutný Dušan jej odvádí zpět. Když v tom, kde se vzal, tu se vzal, je tu muž, jenž má nevšední přízvuk a osla si velmi rád vezme.

A myslíte, že tímto kniha šťastně skončí?

Dušanovi se najednou po Ámosovi stýská. Jde se za ním podívat...a zjistí, že neznámý muž má s Ámosem velice špatné úmysly. Chce jej totiž sníst! U takového člověka nemůže přece Ámose nechat. A proto svého zvířecího kamaráda znovu zachraňuje. Sám na záchranu nestačí, a tudíž přizve na pomoc Johanku. Zde se projeví dětská solidarita a spontánnost, když Johanka rozhodne o cestě do Prahy:

„Musíme za ním. To je jediná možnost.“ Johanka se zvedne ze židle a hmátne po hromádce prádla. „Otoč se!“

Je oblečená během minuty. Přistoupí ke své posteli, strčí do ní velkého plyšového medvěda a přetáhne mu peřinu přes hlavu. ...

„Přijdou na to až ráno,“ kývne spokojeně. „A to už budeme dávno v prachu!“

„Do Prahy je to strašná dálka!“

„No a?“ ... (strana 124)

Johanka je o rok starší, a proto k ní Dušan vzhlíží. Je jeho velkou pomocnicí a poradkyní, jež má větší zkušenosti se světem dospělých. I když je z Prahy, včleňuje se do prostředí v malé vesničce velmi rychle a užívá si prázdnin společně s Dušanem. Kvůli těmto dvěma postavám vnímá čtenář prostředí děje jako něco samozřejmého, jako by tam žil on sám. Autorka nám ukazuje prostředí čisté, klidné, prosycené vůní prázdnin – tedy léta, slunce, plném tepla a dobrodružství, jež patřívají k prázdninám. Už sám počátek příběhu je o příjezdu na prázdniny a jak nám název díla představuje, ocitáme se v červenci.

Cesta do Prahy za tatínkem, který Johance vždy poradí a jakživ ji nenechal v bryndě, je dlouhá a plná nebezpečí. Dušan s Johankou a s Ámosem společně kráčí po okraji silnice skoro celou noc. Chtějí svého kamaráda Ámose zachránit a obstarat mu lepší život za každou cenu. Nelitují obětí, a i když si Dušan zraní nohu a nemůže dál, snaží se vydržet. Najednou se tvrdohlavý Ámos vnoří do světa dětí a začne jim se svou záchranou pomáhat:

„Třeba si dneska dá říct.“

Johančin optimismus je bezedný. A nakažlivý. Dušan škube provazem. Ámos se zastaví. Čeká a zádušně pohybuje pysky. Zřejmě si na kraji silnice uškubl kus trávy. Chlapec se vzepře dlaněmi o jeho hřbet a povyskočí. Mokrý srst mu ujede pod rukama hned zase tvrdě dopadne na zem. Bolestí se mu před očima roztančí roj světlušek.

„Počkej, pomůžu ti!“

Vtom se stane něco nečekaného. Ámos pokrčí nohy a spustí břicho k zemi. Aniž by přestal žvýkat.

„Podívej, co vyvádí!“ vyhrkne Dušan.

„Chce, aby sis na něho sedl.“

„Tohle ještě nikdy neudělal!“

„Tak si pospěš, nebo si to rozmyslí!“ (strana 126)

K ránu ale únavou usnou na jedné autobusové zastávce. Zde je probere zvuk nákladního automobilu, který řídí žena. A jelikož není zvykem, aby kdokoliv, natož takhle malé děti spali na autobusové zastávce ve tři čtvrtě na pět ráno, zastaví. Dozví se celý příběh a vezme děti i s Ámosem sebou. Odveze je do cirkusu Glóbus. A zde se Dušan setkává se svým otcem.

Celé dobrodružství je protkáno drobnými ukázkami dospělého chování a uvažování Dušana i Johanky, a to i přes jejich nízký věk:

„Nežer tu mokrou trávu!“ napomene Dušan osla. „Bude tě bolet břicho!“

Zvíře vzhledne a dobrácky zahýká.

„Z ničeho nemáš pojem,“ vzdychne Dušan. „Uvědomuješ si vůbec, že jsme spolu dneska naposled? Kdoví, kde budeš za týden!“ (strana 83)

Kniha končí návratem dětí do Skovanic, kde už na ně netrpělivě čekají jejich vyděšení rodiče. Dušan i Johanka si uvědomují, že se o ně všichni báli.

Statečně se postaví skutečnosti a těší, až budou vypravovat své velké dobrodružství dospělým.

Tento prázdninový příběh je plný dobrodružství a napětí. Dětskému čtenáři je příběh přiblížen užitím obecné češtiny (nečum a pojd', jsou všecky), stejně tak jako některými problémy, kterým děti v reálném světě čelí (nepochopení dětí ze strany rodičů, dětská touha mít zvíře, první zkušenosti s alkoholem).

2. 4 HLAVNÍ VÝHRA

Tento román obsahuje pět příběhů, ozvláštňených fantazií. V každém z nich se seznamujeme s dětským outsiderem, jenž zažije tajuplnou či zázračnou příhodu. Je zde zřetelný fantaskní, nereálný prvek⁷, jenž jim pomůže v obtížné životní situaci. Příběhy spojuje kouzlo, vstupující do života všech dětí, moc, která je všechny uprostřed noci probudila. Ale jenom na chvíli. *Kouzelníkův župan letěl, mával rukávy, divoce ve vzduchu tančil. A ze všech jeho záhybů se sypala droboučká zrnka pouštního písku...Všude, kam vítr zrnko donese, přihodí se něco podivuhodného.* (strana 5,6)

V prvním příběhu, *Konec kouzelné svíčky*, se seznamujeme s Lukášem. Ten jde domů ze školy a cestou daruje celou svou svačinu žebrákovi. Muž mu za odměnu podává svíčku. Je to kouzelná svíčka, která našemu hrdinovi splní přání. Lukáš ji musí zapálit, něco si přát a pak třikrát tlesknout.

Chlapec doma přemýšlí, k čemu svíčku využije. Autorka zde ukazuje, jak umí i malý chlapec myslet jako dospělý, když se mu zdá *hloupé žádat svíčku o něco všedního jako jsou kudrnaté vlasy, velké modré oči či elektrická dráha s nádražím, tunely, mosty, semaforey a vším, co k ní patří.* (strana 9, 10)

Náhle se zaposlouchá do překrásných tónů houslí svého tatínka. Je bez práce, protože divadlo, ve kterém hrál, bylo zavřeno. Dříve vypadal tatínek radostně, když se oblékl do černého obleku a odcházel dělat to, co jej baví nejvíce. Ale nyní je již měsíc bez práce a nastávají problémy spojené s nedostatkem peněz. Například Lukáš nedostane k Vánocům elektrickou dráhu, kterou by si tak moc přál. Když se hlavní protagonista zaposlouchá do tatínkovy hry, zdá se mu, jako by jeho hudba přinášela jejich životům něco nevšedního. Hlavně v dítěti rozvíjí nekonečnou fantazii, neboť jej napadají různé veselé i smutné obrazy.

Kéž by zase mohl hrát někde na jevišti, prolétne mu hlavou poté, co spontánně tatínkovu výkonu zatleská - a v tom svíčka zhasne. A kouzlo, které Lukáš od žebráka získal, plní své poslání. Pár sekund poté, co svíčka zhasne, zazvoní telefon a tatínkovi je nabídnuto nové místo druhého houslisty.

---

⁷ Podrobněji viz TOMAN, J.: Dětské outsiderství a jeho střetávání se zlem v současné české próze pro děti a mládež. In: STANISLAVOVÁ, Z., ANDRIČÍKOVÁ, M.: *Zlo v kontexte súčasných socio-kulturných premien*. Prešov: PDF PU, 2007, s. 227-228.

„Je to zázrak,“ přikývl s jistotou. Maminka příběhla z kuchyně. Smála se radostí.
(strana 13)

Kouzlo nepomáhá jen dětskému protagonistovi, ale celé jeho rodině. Kdyby byl tatínek bez práce, začaly by na rodinu doléhat finanční problémy. Rodina bude zase klidně fungovat a vytvoří Lukášovi vhodné prostředí ke správnému vývoji.

Druhý příběh, *Eliščiny bláznivé lžičky*, nám ukáže, jak se dítě vymaní z role outsidera. Eliška nemá vůbec žádné kamarády, a proto každé odpoledne po škole přijde domů, napíše si úkoly a pomáhá mamince. Jednoho dne maminka odjede na zahradu a osamělá Eliška v sobě náhle nalezne jakousi tajemnou moc. Může silou vůle hýbat malými předměty. Nejlépe jí to jde se lžičkou. Vezme ji tedy sebou druhý den do školy a o přestávce začne kouzlit.

Lžička dojela k učebnici matematiky, zarazila se, změnila směr a po krátké pouti spadla na podlahu.

„Co to by... bylo?“ koktla Dita.

„Pominutá lžička,“ vydechla Kateřina, rovněž s vyvalenýma očima. Eliška vstala, zvedla lžičku ze země a znovu ji položila na lavici.

„Na tom nic není,“ řekla s úsměvem. „Ukážu vám to ještě jednou.“ (strana 18)

Z důvodu kouzlení ve třídě získá Eliška kamarády a je pozvána na oslavu narozenin spolužáka Lukáše. Do této chvíle měla velmi nízké sebevědomí, kvůli kterému se cítila odloučená od ostatních. Kouzlo se lžičkou jí ale pomůže zvednout sebevědomí a hlavní hrdinka se zase začne bavit a stýkat se svými vrstevníky.

Na oslavě potkává Kašpara, a protože při kouzlení ve třídě a u všech jejích nových kamarádek získala již dostatečný pocit jistoty a odhodlání nebát se ostatních, začne si s ním bez bázně hrát na zemětřesení. Když přijdou i ostatní účastníci oslavy, zapojí se do hry a brzy hrdinka prožívá nejzajímavější oslavu vůbec.

V Kašparovi získává nového kamaráda. Ten si k ní má druhý den přijít hrát. Hlavní hrdinka úplně zapomene na kouzelnou lžičku. Druhého dne si ale při uklízení vzpomene, že musí Kašparovi také ukázat svá kouzla, díky kterým získala všechny kamarády ve škole. Má strach, aby si s ní Kašpar nepřestal hrát. Když její nový kamarád zazvoní u dveří, vypadá hrdinka velmi napjatě. Pozve jej dál a snaží se mu ukázat svá kouzla. Snaží se pohledem rozhýbat předměty, ale najednou

se jí to vůbec nedaří. Chvilku přicházející nejistoty zažene Kašpar, který se nepřišel dívat na pohybující předměty, ale hrát si s Eliškou. Ta okamžitě vymýšlí jinou hru a zjišťuje, že své kouzlo již nepotřebuje. Eliščina kouzelná moc se vytratila stejně tak rychle, jak k ní přišla.

Eliška se naposled hněvivě dotkla lžičky pohledem a pak ji rukou smetla na podlahu. Kouzlo bylo pryč. Ale byl tu Kašpar. (strana 26)

Třetí příběh je nazván *Hlavní výhra*. Marek, hlavní dětský protagonista, je nejmenší ze všech kluků ve třídě. Tato indispozice jej velmi trápí a odlišuje. Hledá oporu u svého staršího bratra, ale nenachází. Petr totiž se svým růstem neměl nikdy potíže, stál ve třídě při tělocviku první nebo druhý.

Jednoho dne si Marek koupí los a vyhraje velkého bílého koně. Toho ubytují v truhlářské dílně v zadní části dvora. Protože je ale Marek moc malý a koně se bojí, musí se o něj starat Petr. Od té chvíle se Markovi zdají podivuhodné sny.:

Přišel po schodech nahoru, sehnul hlavu, aby se neuhodil o rám dveří, a vstoupil do Markova pokoje.

„Jsem tvůj kůň! Proč mě má krmit Petr?“ zeptal se rozzlobeně. Markovi se zatajil dech a strčil hlavu až po bradu pod peřinu. ...

„Jsi posera,“ řekl kůň opovržlivě. „Vsadím se, že bys na mě nevylezl ani za tisícovku!“

„Můžu za to, že nejsem větší?“

„Ovšem! Proč myslíš, že já jsem tak veliký?“ zeptal se kůň a slastně vypjal šiji, až se mu konečky uší dotkly stropu. Marek pokrčil rameny. Nevěděl. (strana 34)

Díky těmto snům, ve kterých mu jeho kůň spílá, ale také radí, jak být odvážnější a jak 'povyrůst', se Marek pomalu začne vytahovat. Poradí mu například, že může hrát s kluky fotbal, stačí jen, když si vezme svůj míč. Hlavní hrdina se potýká s problémem dospívání, ze kterého má podvědomě strach. Není si jistý, jestli by si s ním ostatní hráli, není si jistý, zdali se může včlenit mezi své vrstevníky. V den, kdy si Marek troufne vzít svůj míč s sebou se ostatním hochům ve škole stane, že je jejich míč vykopnut na střechu tělocvičny. Nemohou dále hrát, ale Marek vše zachrání. Tím, že má u sebe míč, jej přijmou mezi sebe a od té doby hraje fotbal také. Jednoho dne si při hodině tělocviku stoupne zase na konec, když v tom jej učitel napomene a přesune na předposlední místo:

Vtom nad sebou uslyšel hlas pana učitele Žižky: „Řekl jsem podle velikosti!“

Učitelova ruka Marka uchopila za rameno a postrčila ho před Leoše. Nechápatě zvedl oči.

„To je tvoje místo! Nějak jsi v poslední době vyrostl!“ (strana 40)

Hlavní hrdina roste současně s tím, jak roste jeho sebevědomí. Roste tedy jak fyzicky, tak psychicky. Pomocníkem je mu zde kůň, jehož se na jednu stranu bojí, na druhou stranu jej však velmi obdivuje. Díky tomu naslouchá radám, které mu zvíře dává. Marek tedy s pomocí koně nalezne znovu svou rovnováhu.

V předposledním příběhu objevuje hlavní protagonistka Dita tajemný nápis *Ataláva*. Je tak nazván i celý příběh. Děti mají za domácí úkol vymyslet rým na slovo *láva*. Hlavní hrdinka přemýšlí celou cestu ze školy, až uvidí na chodníku napsaný nápis *Ataláva*. Nikdo neví, co znamená, ale Dita jej v úkolu použije. Paní učitelka namítá, že toto slovo nic neznámá, jenže Dita se spontánně rozhodne, že *Ataláva* znamená tajemství.:

Bylo to jednoduché jako facka.

„Tajemství? Jaké tajemství?“

Ale Dita víc neprozradila. Cítila, že je třeba zachovat hluboké mlčení. Protože mlčením – to ví každý – tajemství rostou. Z malých se stávají velká a z velkých ještě větší. Ataláva bylo bezpochyby tak obrovské tajemství, že už se do žádných jiných slov nevešlo. (strana 45,46)

Tajemství mají svou moc, která postupně narůstá. A díky této moci se stane něco fantaskního.

Dita žije jen se svojí maminkou v pěkném malém bytě. Jenže pan domácí má finanční problémy a rozhodne se dům i s byty prodat. Najde pro Ditu s maminkou náhradní byt na sídlišti na druhé straně řeky.

Byt je však v devátém patře a má velmi tenké stěny. Nevyhovuje jim, neboť je to daleko a maminka by musela do práce jezdit hodinu. Dita by zase opustila školu a všechny své kamarády.

Cestou ze školy přejde svůj tajemný nápis, a pak jí to napadne:

Jestli má ataláva skutečně tajemnou moc – a Dita o tom byla přesvědčená – ať způsobí, aby se nemusely stěhovat! (strana 49)

Pro hlavní hrdinku je velice důležité, stejně jako pro všechny děti, pocit sounáležitosti. Pocit, že někam patří a všichni tam znají její tužby, přání, zvyky. Žije s nimi spokojeně, jak zde Iva Procházková vyjadřuje. Ukazuje nám tuto skutečnost

velmi důležitou i pro dospělého. Někam patřit. Jistota zvaná domov – je zdrojem lásky, péče, starostlivosti, bezpečí, sdílení, přináležitosti.⁸

Dita najde zápisník, který patří starému pánovi a zanes mu jej. Další den se znovu potkají a pan Vencl ji pozve na broskvový dort. Žije sám, i když má dva syny. Ti jsou již dospělí a nemají na něj čas. Do narozeninového dortu se s chutí pouští Dita, která mu při této příležitosti vypoví celý příběh o stěhování. Hlavní protagonistka ukázala poctivost tím, že vrátila zápisník. Tento čin a také tajemná moc neznámého slova ataláva pomohou Dítě a její mamince z neutěšené situace. Pan Vencl se rozhodne, že je v jeho domě pro Ditu s maminkou místa dost. Nebude už muset být celé dny sám a Dita s maminkou se nebudou muset stěhovat. Maminka a Dita takto získávají nového člena rodiny. Hlavní hrdinka může v postavě pana Vencla spatřit dědečka, které ho nikdy nepoznala a maminka zkušeného rádce a pomocníka.

Další den jde Dita opět do školy. Sbírá listí a tu si najednou všimne, že jí něco chybí. Nápis, který zapříčinil kouzlo, je pryč. Splnil svůj účel a zmizel. Není po něm ani památky, a to doslova. Dita si totiž na kouzelné slovo Ataláva již nikdy nedokáže vzpomenout.

Povídka *Ahoj, Ervíne* je zповědí Kašpara. Chlapec má malé sebevědomí a z tohoto důvodu při nervozitě koktá. V příběhu nahrává pozdrav pro svého staršího bratra Ervína do Brazílie. Při nahrávání se Kašparův handicap úplně ztrácí. Bratr je pro něj vzorem a také oporou, jenž mu pomáhá zapomenout na koktání a vyrovnat se s okolnostmi, kterým jej jeho handicap vystavuje. Kvůli koktání se mu děti ve škole posmívají a chlapec se stává agresivním a pere se s ostatními.

Další oporu má chlapec u pana doktora. Ten mu pomáhá léčit jeho řečový nedostatek a motivuje Kašpara k tomu, aby se nebál vyjádřit své pocity souvislou mluvou.

Hlavní hrdina žije s tatínkem a k mamince chodí jen na sobotní návštěvu. Chybí mu tedy úplná rodina, ve které by mohl svůj handicap úspěšně překonávat. Tatínek je vysokoškolským profesorem a klade na hochu příliš velkou zodpovědnost. Nechává jej často samotného, což jen umocňuje pocit odcizenosti od lidí i dětí a malého sebevědomí. Kašpar nemá kde své sebevědomí zvýšit, nemá s kým si hrát.

---

⁸ URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 103.

Záchrana přichází v podobě Elišky, hlavní hrdinky druhého příběhu této knihy. Skamarádí se spolu a pomohou si navzájem.

Kazetový magnetofon, ke kterému mluví, mu umožní plně se uvolnit a říci svému bratru vše bez koktání. Jakoby kouzlem Kašpar mluví souvisle. Když se uvolní, koktavost zmizí, o čemž se dětský čtenář přesvědčuje, když Kašpar nahrává kazetu. Je úplně sám a není nikým rušen. Dozvídáme se o jeho touze nekoktat. O jeho boji s nespravedlností okolí. Chlapec ve škole neustále bojuje s posměchem a brání se svému okolí fyzicky.:

Jdu do vedlejší třídy a chci říct: Došla nám křída, můžete nám kousek dát? Jenže jsem se nedostal přes první slovo. Pořád jen: Do – do – do. Jeden kluk v první lavici, jmenuje se Milan, se zašklebil a povídá: Do – do – dobře mluviš, Kašpare! Skočil jsem po něm. On se lekl, drcnul do lavice a vyrazil si zub.

Ani nemám náladu vykládat, co přišlo pak. Ředitel. Jedna učitelka, druhá učitelka. Řeči. Kázání. Milanův řev Moje koktání. Prostě sranda. (strana 63)

Ve škole se tedy stává konfliktním, a proto paní učitelka navrhne tatínkovi, aby přihlásil Kašpara do internátu. Hoch pocituje nespravedlnost a přemýšlí o sebevraždě. Nakonec se vše v dobré obrátí. Pan doktor vysvětlí hlavnímu hrdinovi, že problémy má každý z nás. Eliška si s Kašparem začne hrát a vůbec jí nevadí jeho malý nedostatek, čímž mu dodá odvahy a sebevědomí. Díky kamarádství se Eliška i Kašpar nakonec zbavují svých handicapů. Kašpar koktání a Eliška osamocení.

Všech pět povídek vypovídá o starostech, které mají děti na celém světě (například pocit outsiderství, finanční problémy v rodině, potíže s dospíváním, tělesný handicap v podobě vady řeči). Příběhy jsou krátké, ale udržují dětského recipienta v napětí, hlavně díky zvolacím větám (Postřeh!, To se ví, že proti vám!, S žampiony!) a neobvyklých slovech mluveného jazyka (óbrkůň, odsmrđěl na svém burácejícím pokladu pryč).

2. 5 JOŽIN JEDE DO AFRIKY

Výjimečný příběh o chlapci, kterému je 8 let a trpí nevysvětlitelnou chorobou. Nic mu není, a přesto se necítí zdravý, nemůže si hrát s ostatními dětmi, a tudíž zůstává sám a tráví každé odpoledne a večer jen s rodiči. Je možná moc veliký na svůj věk, neboť roste velmi rychle. V jeho věku již vypadá na desetiletého hochu, a tudíž lze jeho únavu přičíst přílišnému růstu. Jako jedinému dítěti mu rodiče věnují veškerou péči, vezmou jej k lékařům a ti po různých vyšetření zkonstatují, že Jožin je naprosto v pořádku. Jožina ale bolí celé tělo, je velmi unavený, ani do schodů bez přestávky nevyjde.

Maminku napadne navštívit homeopata. Jožin od něj dostává bílé kuličky, které ovšem jeho stav nikterak změnit nedokáží:

...ve školách už se zase učí, až se z nich kouří, klouzačky roztály a kolem jezírka v parku rozkvetly sněženky, ale Jožinova veliká slabost nezmizela. Někdy je tak unavený, že usne uprostřed vyučování, jindy si musí cestou ze školy chvíli sednout na lavičku nebo na zídku, aby si odpočinul, než půjde dál. (strana 12)

Hlavní hrdina není fyzicky nemocný, jedná se o duševní nedostatečnost, jež přerůstá až v sociální handicap. Tuto neodstraní ani klasická medicína ani alternativní medicína, a tudíž můžeme posuzovat chlapcův stav jako bezvýchodný. Nebyl by to ale příběh hodný čtení, kdyby se náhle nestalo něco fantastického, něco, co celou věc vysvětlí.

Shodou okolností odpočívá Jožin nejvíce před obchodem s názvem *Afrika*. V obchodě prodává africký pán Yaloké a najdeme zde různé tajemné věci z ještě tajemnější Afriky jako jsou sošky z černého dřeva, náramky z kůže, šátky, koše, lahvičky s různými oleji či koření. Yaloké si všimne Jožinova nepřítomného výrazu a začne pátrat po příčině. Napíše dokonce svému příteli Azabuzimu do Afriky. Azabuzi není jen tak obyčejný Afričan, neumí česky, nejspíše nikdy nebyl v Evropě, ale umí věci, které Jožin doposud prožil jen v pohádkách. Je šaman, osobnost v Africe nadmíru vážená, věčně putující a pomáhající všem ostatním, zahalená rouškou tajemství a mysticismu. Na první pohled se Azabuzi jeví chlapci jako strašidelný, ohromný muž, ze kterého pocítuje neuvěřitelný respekt. Ještě nikdy nebyl za hranicemi své země a nepotkal nikoho takového.

Pro uzdravení hlavního hrdiny je nutné, aby podnikl cestu ke svému nitru, cestu k poznání. Nebude to cesta jednoduchá už z toho důvodu, že ji bude nucen podniknout sám, bez maminky a bez tatínka.

V příběhu se ukazuje zásadním faktem cesta dítěte bez rodičů, bez jejich obvyklé podpory a pomoci, kterou nikdo nenahradí. Jožin se musí o sebe najednou začít starat sám, i když je ještě tak malý. Musí potlačit obvyklé pocity dětí jeho věku jako jsou strach a emoční závislost na rodičích:

Jožin se neusmívá. Hledí za letuščinou vzdalující se postavou a cítí, jak mu těžkne srdce. Jediný člověk, který ho spojoval s domovem, se pomalu ztrácí v davu a s ním mizí i poslední záblesk známého světa. Od tohoto okamžiku tu Jožin bude docela sám. Sám v cizí zemi po boku cizího muže, který má jizvy v obličeji a spíš než kouzelníkovi se podobá filmovému zločinci. (strana 37)

Chlapec je vytržen z každodenní reality a odlétá do Afriky. Již tato první samostatná cesta je pro něj velmi obtížná. Rodiče jej odvezou na letiště, kde Jožina převezme letuška. Před rodiči se snaží vypadat klidně, ukazuje zde, že již není malý kluk, i když uvnitř se velmi bojí. Letuška jej usadí na sedadlo letadla a stará se o něj celou cestu. Jeho hrdost je trošku nalomena, když se mu jako jedinému v letadle udělá nevolno a musí použít papírový sáček, nicméně díky skvělému přístupu dospělých, kteří, jak si Jožin všimne, se mu ani trošku nesmějí, se hrdina uklidňuje. Kapitán mu pošle hlavolam a Jožin se jej snaží po zbytek cesty rozluštit. Má hlavolamy velmi rád. Autorka nám ukazuje uvědomělý přístup dospělých k problému, který je při cestě letadlem jedním z běžných. Čtenář si uvědomí, že případná nevolnost při cestování není nic, za co by se měl stydět.

V Africe má za úkol najít příčinu svých potíží. Tuto příčinu musí najít na skále Bhangó – je jí bodlák, jenž na vrcholu skály vyrostl v kaluži vody a saje sílu z paprsku Jožinovy hvězdy. Racionální smýšlení Evropana a mýtický svět Afriky zde tvoří protiklady, které musejí společně fungovat. Procházková zde vytvořila pěkný pohled na život dvou zcela odlišných kultur, jež se v našem smýšlení nestýkají, ale přesto koexistují a doplňují se. Díky vysvětlení, že každý má svou hvězdu a ta Jožinova je teď nemocná, začínáme chápat, proč je Jožin nemocný. A tak svou hvězdu jede zachránit.

„Jožin má svou hvězdu?“ zeptá se tatínek.

„Každý má svou hvězdu,“ odpoví pan Yaloké a oči s mu zakulatí údivem. Žasne, že tatínek takovou samozřejmost neví. „Hvězda se narodí jako ty a umře zároveň

s tebou. Celý život ti svítí na cestu. Jak bys jinak věděl, kam máš jít, hele?'" (strana 18)

V Africe se Jožin setkává s Azabuzim. Nejdříve se Azabuziho bojí. Bojí se šamana a jeho velké postavy tmavé pleti, bojí se lidí tak odlišných od těch, jež byl zvyklý vídávat, bojí se vstupu do neznáma. Postupně se naučí respektovat nový svět, který jej přijme bez okolků a s radostí. Zde by si čtenář mohl pomyslet, že Afrika je velmi hřejivý kontinent na rozdíl od Evropy, kde lidé pro samý spěch a shon za penězi zapomněli na to nejdůležitější – na souznění živých bytostí.

Jožin zůstává v Africe plných 19 dní. Nejprve žije v malé vesničce a společně s jejími obyvateli začíná nahlížet do svého nitra. Jožin se aklimatizuje, není již tak bezvýchodně unavený, vydrží si hrát i malou chvilku s dětmi a cítí se šťastnější. Nachází zde Moloko – černošskou dívenku a jejího mladšího bratra, kteří jej od první chvilky a bez zábran přijmou mezi sebe a učí jej místnímu jazyku, tradicím a zvykům. Nalezení nových kamarádů je pro hlavního protagonistu velmi důležité, stejně jako fakt, že jej berou jako jednoho z nich i přes jeho defekt. Velmi mu pomáhají tím, že se k němu nechovají jako k nemocnému, naopak, nenásilně jej ponoukají k více hrám a pohybu.

Afrika je celkově více zaměřena na tradice, mysticismus a nadpřirozené síly, tudíž Jožinova náhlá přítomnost nikoho nepřekvapuje. Místní obyvatele nepřekvapí ani fakt, že pro Jožina jednoho dne nastane čas podstoupit další cestu, cestu na posvátnou skálu Bhango.

Chlapec společně s Azabuzim vyrazí na cestu brzy ráno, ještě za tmy. Cesta je plná dobrodružství. Na loďce převedou řeku, prodírají se křovím vyšším než je chlapec sám, procházejí africkým lesem plným prapodivných zvuků a šelestů. Kráčejí do kopce několik hodin, které Jožina ve velikém horku tak vysílí, že upadne na zem a odmítne pokračovat. V tomto okamžiku je Jožin se svým okolím souzněný, přijímá svou úlohu a poddává se danému okamžiku. Proto mu pomáhá sama příroda, když za ním vyšle hada a pomůže mu postavit se zpět na nohy. Svou zásluhu na tom má i kouzelník Azabuzi:

Had Jožina pozoruje dlouho. V jeho ohledu je pyšná výzva. Jako by říkal: Tak předved', co umíš, chudinko! Uvidíme, kdo s koho! Po nekonečných minutách vyčkávání rozvine své dlouhé tělo, vrhne na Jožina poslední pohrdavý pohled, odplazí se z kamene a zmizí v nízkém porostu. Jožin se roztřeseně posadí. Cítí, že se mu klepe brada a nedokáže to zastavit. Otočí se. Azabuzi stojí za ním, pozoruje

ho stejně upřeně jako před chvílí velký had a stejně jako v hadím pohledu i v očích šamana je čitelný pokyn: Vstávej! Máš síly dost, jenom o tom nevíš! Tak se přestaň litovat a pojď!

Jožin vyskočí. Opravdu v sobě najednou cítí příliv nové energie. (strana 98)

Procházková ukazuje dětskému čtenáři strastiplnou, i když dobrodružnou cestu k uzdravení lidské duše.

Když dosáhnou posvátné skály, nad kterou se scházejí paprsky hvězd, Azabuzi ukazuje chlapci jak ctít přírodu a uklání se skále na znamení úcty a pozdravu. I když Jožin nejdříve nechápe, skála mu sama pomáhá. Ucítí, jak mu odpovídá na pozdrav lehkým vanutím vzduchu.

Azabuzi s Jožinem se utáboří, rozdělají oheň a svléknou si veškeré oblečení. Pomalují se speciální masťou a pomalu začnou vyzývat síly přírody. Tančí kolem ohně až do úplného vyčerpání, kdy se jejich mysl přestane orientovat na fyzické podněty, jako je například chlad, a začne se upínat k vnitřním silám člověka. Jožin v takovémto tranzu vystoupí až na samý vrcholek Bhango a hledá zde bodlák, který musí utrhnout a zachránit tím paprsek své hvězdy. Tento čin již musí provést úplně sám. Musí dokázat svou udatnost, když leze na skálu v noci, ve tmě, kde číhá plno stínů a strašidelných zvuků. Nebo také divokých zvířat, kterých je v Africe dost a dost. Nakonec překoná sám sebe, dosáhne vrcholku a najde bodlák. Holýma rukama a s vypětím posledních sil bodlák vytrhne a zachraňuje tím svou hvězdu, svou duši, své zdraví.

Procházková touto prózou, sahající doslova za hranice naší vlasti, ukázala nutnost jazykové vybavenosti nejen dospělých, ale také dětí. V příběhu je použita francouzština, kterou se Jožin již učí ve škole, a díky pobytu v zahraničí si její znalost umocňuje. Zažívá tak na vlastní kůži fakt, kdy se výuka jazyka stává nepostradatelnou. Po návratu chlapce do Evropy je únava pryč a Jožin se začíná učit francouzštinu soustavněji. Je také zavázán slibem psaní dopisů Moloko, která se ve škole v Africe francouzštině také učí. Vzniklé přátelství přetrvává i za hranicemi kontinentů.

Autorka pro tento román vybrala velmi exotické prostředí Afriky, ocitáme se v zemi, která je pro Evropana zahalena mystikou. Jazyková složka díla rozvíjí dětskou fantazii, ať již neobvyklými složeninami slov (ambalamfumbaram) či výrazy z francouzštiny (Un cadeau? De ton papa?)

2. 6 STŘEDA NÁM CHUTNÁ

Kniha začíná i končí cestou holčičky, která nemá rodiče ani příbuzné, a tudíž ji po nalezení ve vlaku odnesou do ztrát a nálezů. Ještě nikdy se nestalo, aby se našlo ve vlaku miminko a průvodčí Mlejnek vypadá velmi překvapeně. Miminko se na něj usměje a průvodčí se okamžitě cítí lépe, zapomene na ukrutnost lidí, kteří mohli takové krásné čtyřměsíční miminko zanechat ve vlaku a začne se usmívat.

Již od svého narození má holčička na své okolí zázračný vliv. V její přítomnosti se lidé cítí lépe, jsou veselejší, zdravější, problémy každodenního žití jako by se rozplynuly a člověk je najednou středem svého vlastního vesmíru. Jeho osobnost vystupuje do popředí a stává se sama o sobě důležitou. Její kladný vliv je zde chápán jako protiklad k jejímu osamělému osudu. I když je sama a ztracená, usmívá se a rozdává radost.

Ze ztrát a nálezů je převezena na policejní stanici a odtud do kojeneckého ústavu. Při výběru jména se paní ošetřovatelka s paní vedoucí nemohou shodnout a vymyslí několik jmen – Celestýna, Isabela, Libuše, Kateřina a Anna, jejichž počáteční písmena vytvoří jméno Cilka. Jméno takto vznikne zcela náhodně, jen proto, že se ošetřovatelce líbí. Náhodný je i fakt, že se děvčátko našlo a dostalo se právě k této paní ošetřovatelce. Náhod je v této próze více, dalo by se říci, že je na nich celá fabule postavena.

Když děvčátko povyroste, je převezeno do dětského domova Slunečnice, kde nachází svůj domov, přátele a tety. I když je domov plný dětí, které si společně rády hrají, Cilka se od ostatních dětí začne dost lišit. Nejenže kolem sebe nadále šíří dobrou náladu, ale pro dobro všech započne malý zázrak – na hlavě Cilce začnou zrát jablka. Jablka jsou výborné chuti a čím je Cilka šťastnější ve svém dětském světě spolu s novou rodinou v domově, jablka zrají častěji. Nejdříve jedno týdně, posléze tolik jablíček, kolik vydá na jablečný štrúdl pro celý dětský domov. Kuchařka se jej rozhodne péct každou středu, po nasbírání dostatečného počtu jablek z Cilčiny 'vlastní zahrádky'. Tento den začne být velmi důležitým dnem:

Od onoho dne se středeční štrúdl stal nejsvátečnějším okamžikem v týdenním koloběhu domova. Stal se malou, skořicově zbarvenou kometou s vlajícím chvostem radosti a dobré nálady, která vystačila na celých šest dalších štrúdluprostých dnů.

(strana 22)

Jak je výše uvedeno, střeďeční štrůdl se stal nejsvátečnějším okamžikem, kolem kterého se vše odehrává. Středa je dnem, na který se všichni těší již od čtvrtka, a proto nemohou mít obyvatelé dětského domova nikdy špatnou náladu. Od toho se také odvíjí veškeré dění v domově. To je založeno na radosti, nezávislosti a nevšednosti. Vše je umocněno řádem, který ředitelkou Pralinkou nebyl v domově zaveden.

Pralinka podporuje myšlenku, že příliš mnoho pořádku dětem škodí, ale romantický nepořádek v dětech podporuje fantazii. Děti nejsou nuceny k žádné práci či k uklízení, nejsou trestány. Pro děti je v dětském domově vše formou hry s respektem k jejich osobnosti. Nejsou nařizena žádná pravidla, a tudíž se ani porušit nedají. V jídelně není zasedací pořádek, spánek po obědě není povinný, děti se mohou libovolně pohybovat po celém domově i v prostorech ředitelny a kuchyně. V dětských očích bychom toto prozaicky viděli jako takový malý dětský ráj.

Iva Procházková nám tímto dává nahlédnout do dětského nitra, ukazuje, jak jednoduše děti dokáží být šťastné i bez pravidel a zásad, které jsou tak typické pro naši dnešní společnost. Není nutné děti neustále kontrolovat, trestat a zakazovat jim různé věci, jako například lezení po stromech. Toto je nejspíše trochu utopie. V dnešním světě plném nebezpečí, násilí a zbytečných úmrtí nejspíše je nutné děti hlídat, dohlížet na dodržování zásad daných společnostmi, na morálku a kázeň.

Pod názvem Slunečnice si představíme květinu žluté barvy, barvy slunce a léta, což iniciuje k prázdninám, jež mají děti v domově po celý rok. Trefný název k prostředí, které zde nacházíme. O prázdninách nejsou děti vázány pravidly, nemusejí vstávat do školy, nedělají domácí úlohy, jen se bezcílně potulují a využívají každou chvíli k hrám a k novým dobrodružstvím. Vše je umocněno pocitem nezdolné radosti a štěstí nad ztrátou kázně, zřejmou pro chod školy.

Náhle Pralinka onemocní a musí zůstat v nemocnici. Na její místo je povolán nový ředitel, pan Šedivý. Ten ji dočasně zastoupí, čímž nastává pro obyvatele domova zvláštní situace. Pan ředitel upevněním zásad a pravidel v domově nastolí dávno zapomenutý pořádek, který se ovšem dětem přestává líbit. Nejsou ochotné přijmout takovéto narušení jejich světa a přestávají být šťastné.

Pan ředitel nejdříve odstraní všechny nedostatky, které jsou důsledkem chybějícího řádu dětského domova. Zavede zasedací pořádek v jídelně, provede rozpis služeb v kuchyni, malé děti si po obědě musejí odpočinout, kontroluje umyté

ruce před jídlem a zakáže nošení zvířat do domova. Dětem zvyklým romantickému chaosu ředitelky Pralinky nastává období, kdy se musejí podřídít novému systému, který nikdy předtím nepoznaly.

Poté se zaměřuje na Cilku a snaží se zjistit, proč na její hlavě rostou jablka. Přijde mu to jako abnormální jev, něco, s čím se nehodlá smířit, neboť v normálním světě přece není možné, aby člověku rostla na hlavě jablka! Je velmi skeptický vůči radosti, jež jablka a střeďeční štrúdl z nich vytvořený vyvolávají, a zakáže jablka požívat. Jeví se mu dost nebezpečná, a tudíž nevhodná pro malé děti. Na malou chvíli příběhu vezme ten fantaskní motiv, který je samozvaným základním kamenem příběhu. Způsobí tím katastrofu, i když si vůbec nic neuvědomuje.

Dospělý se zde viditelně nedokáže vcítit do myšlení dětí, nerespektuje dostatečně jeho potřeby. Pojem fantazie se ztrácí a nastává realita, důležitá v myšlení dospělých. Ovšem ve světě dětí je velmi důležité rozvíjet fantazii, podporovat společnou hru a motivovat ke schopnosti imaginace.

Cilka je středem veškerého dění v domově. Ačkoliv je představitelkou nenáročného a velmi dobře zvladatelného dítěte, které je krásné uvnitř, a tudíž s ním není problém, její tělesná schránka zde není popsána jako výjimečná. Shledáváme ji spíše jako ordinárního člena naší společnosti:

Cilka nebyla krásné dítě. Ani roztomilé dítě. Dokonce ani příliš bystré dítě. Cilka byla šťastné dítě. Nikdy si na nic nestěžovala. Nikdy nic křikem nevymáhala.

(strana 11)

Přesto její vnitřní krása vyplouvá na povrch jako síla, která působí na Cilku i její okolí velmi zřetelně a ředitel Šeda svým zkoumáním a pokusy o léčení Cilce postupně její sílu odebírá. Současně s pořádkem, který musejí děti dodržovat a s neustálým tlakem, který je na Cilku vyvíjen ze strany ředitele i lékařů, přestává Cilku vše těšit. Z tohoto důvodu přestávají na její hlavě zrát jablka, která byla vlastně známkou nejvyšší vnitřní spokojenosti hlavní představitelky.

V příběhu nastává zvrát poté, co se Cilka rozhodne odejít z domova, který pro ni již nadále není zdrojem klidu a bezpečí. Vrací se tam, kde byla nalezena, na vlakové nádraží a odjíždí vlakem pryč. Ve stejnou chvíli vezmou i ostatní děti osud do vlastních rukou a navštíví ředitelku Pralinku. Přemlouvají ji, aby se co nejrychleji vrátila do domova a přinesou jí posledních pár zbylých jablíček z Cilčiny hlavy. Doufají, že jablka Pralinku okamžitě vyléčí a ta se poté vrátí k nim do domova:

„Jak vám je?“ zeptal se Viktor místo odpovědi zachmuřeně.

„Docela dobře,“ řekla Pralinka. „Myslím, že mě brzy propustí.“

„Kdy?“ zeptala se Božena nedůvěřivě.

„To nevím.“

„Nešlo by to co nejdřív?“ naléhal Ota netrpělivě.

„My bysme potřebovali, aby to bylo hnedka,“ oznámil Tomík plačtivě.

„Tak? A proč?“ podivila se Pralinka.

„Protože Slunečnice už není, jak byla! Protože je všude děsný pořádek! Protože nikdo nic nesmí! Protože v zahradě už se nedá hrát! Protože Cilce už nerostou na hlavě jablka!“ chrlily ze sebe děti, jedno přes druhé. (strana 41)

Jablka opravdu Pralině pomohou k uzdravení. Ta již druhý den odchází z nemocnice a vrací se do dětského domova. Na vlakovém nádraží zahlédne Cilku. Pan průvodčí ji odvádí do ztrát a nálezů, neboť malé děvčátko se nemůže toulat bez dozoru. Pralinka dětskému čtenáři ukazuje, jak důležitou postavou v celém příběhu je. Zachraňuje Cilku a ta získává pocit, že někomu náleží, že ji má někdo rád a není na světě sama. Toto pocítí zvláště ve chvíli, kdy ředitelka průvodčímu oznámí, že je Cilka její dítě.

Vrátí se spolu do Slunečnice a jsou velmi vřele přivítáni. Děti jsou zase šťastné, že se vše vrátí do původního stavu, kdy si mohly nerušeně hrát a rozvíjet svou fantazii. Pralinka chválí pana Šedu za změny, které v domově uskutečnil. I když to byly změny, jež děti nevnímaly pozitivně, Pralině se zdají jako výborné. Ovšem na jejich dodržování časem zapomene.

Postupem času se v domově vše vrací k původnímu nepořádku, ve kterém bývala Cilka tak šťastná. A jednoho dne, když už se Cilka cítí zase jako dřív, bezstarostně a radostně, začnou znovu na její hlavě růst jablka. Jako symbol spokojenosti a předvěst toho, že zase začnou štrúdlové středy, zajišťující klidný chod dětského domova.

Kniha je určena čtenáři mladšího školního věku, a proto je jazyk i kompozice přizpůsobena chápání dětí ve věku šesti až jedenácti let. Prozaička užívá kratších, srozumitelných vět společně s výrazy typickými pro mluvenou řeč (Jů, to je vobrovký!, neroztajou). Dětský čtenář se dozvídá více o osudu opuštěných dětí, nestaví je ovšem do pozice nechtěných a nešťastných sirotek. Dozvídáme se, že i děti v dětském domově mohou být šťastné, když mají někoho, kdo je má rád.

2. 7 KOMU CHYBÍ KOLEČKO?

Již jak sám název napovídá, někomu v této humorné próze bude chybět kolečko. Což může mít opravdu velké následky. A zvláště v době dospívání, ve které se spolu s hlavním představitelem příběhu ocitáme. Františkovi Kocourkovi je dvanáct let a žije společně s rodiči a s o tři roky mladší sestrou Žofií v Praze. Je nadprůměrným žákem, uměl číst již před vstupem do školy. Ve všech osmnácti kapitolách jej autorka ponechává hlavním aktérem, samozřejmě rozuzlí veškeré spletnosti a pomáhá nejen sestřičce, ale i rodičům a přátelům. Zřetelně z něj vyzařuje síla, kterou by si mnohdy přál mít každý z nás.

Žije v harmonickém soužití čtyř lidí, a přesto se občas cítí trochu jiný. Řeší problémy obvyklé jeho věku, jako jsou přílišné zastávání se rodičů jeho mladší sestry, avšak na druhou stranu se ve vztahu k ní staví do pozice svých rodičů. Tráví se Žofií téměř veškerý volný čas a ve chvílích potřeby ji ochraňuje a snaží se jí ukázat správný směr. V mnohém dětský protagonista nahrazuje rodiče, kteří jsou vytíženi prací. Objevujeme zde potenciální schopnosti dítěte prepubescentního věku, jeho svět a okolí. Žofie jeho roli přijímá a bere jej jako dospělého, který za ni nese zodpovědnost:

„Ukaž,“ natáhl jsem ruku. Udělala dva kroky, pomalu spustila paži k tělu a strčila mi do dlaně nějaký chlupatý cucek. Vzápětí uskočila. Abych jí náhodou hned jednu nevrazil. I v té tmě jsem poznal, že s tou parukou není něco v pořádku.

(strana 9)

Dětský protagonista se opravdu chová jako dospělý, s upřímností sobě vlastní nijak nevyužívá dané situace a velmi hezky ukazuje dětskému čtenáři, jak bezkonfliktně může fungovat vztah bratr – sestra. Může se zdát, jako by autorka sledem několika nešťastných náhod ukazovala, kam až může dvanáctiletý bratr ve své starostlivosti dojít. Například na počátku příběhu, kdy Žofie přiběhne se zničenou parukou a Franta se jí snaží zachránit, dřív než se maminka vrátí z práce. Když se toto nepodaří, statečně převezme část viny a oznámí mamince, že je vina v obou společně.

Ocitáme se v době počátku školy – na podzim, kdy nám příroda skýtá mnoho ze svých krás, což děti pravidelně objevují v kousku přírody, který si našly kousek od jejich bydliště. Pojmenovaly jej příznačně – rokle. Rokle symbolizuje místo, kde jsou děti ukryty před okolním světem a mohou si zde nerušeně hrát. Nebo také

rozvítet svou fantazii. Děti jsou již spoutány každodenními povinnostmi, avšak neustále zažívají nová dobrodružství. Většina z nich je spjata se školou. Nejlepší kamarád Lojza je důležitou součástí příběhu, spolupodílí se na veškerých školních aktivitách hlavního hrdiny. Spolu ukazují, že chlapec jejich věku touží být úspěšný a obdivovaný, ale vyvede také ve své zbrklosti nemístné činy.

Škola se každoročně podílí na sběru krmení pro zoologickou zahradu. Všechny děti hlásí paní učitelce, že nasbírají jedno nebo dvě kila, jen kluci se chtějí ukázat a ohlásí každý dvacet kilo. V tu dobu by již tolik kaštanů nenasbírali a tak se uchýlí ke krádeži:

„Pro koho by to bylo?“ odsekl podrážděně, protože plot se zdál v pořádku. „Copak jsi neslyšel Mrštíkovou? Pro zvířátka přece!“

„To už někdo nasbíral? Nějaká škola?“

„Jasně. Krupkárna. Předevčirem to sem dovezli,“ vysvětloval a radostně na mě zakýval. Odkryl hned u země spletené větve a pod nimi se objevila metrová mezera.

„Lezem,“ šťouchl mě do zad a přitáhl kočár. „Musíme si pospíšet, než to převezou do zoologický!“ (strana 36)

Rodiče fungují jako klidné zázemí, jako 'jistota zvaná Domov'⁹. Bohémská maminka a prací vytížený tatínek nechávají dětem dostatek volnosti k realizaci vlastních snů a přání. Přestože Franta s Žofií provedou lumpárnu, rodiče se na ně nedokáží zlobit, spíše než pokárání od nich najdeme v knize ukázky Fandova sebeuvědomění si chyby a vlastní nápravu. Dokáží se přenést přes nedostatky svých dětí a na jejich prohřešky hned zapomínají. Místo trestu je například pozvou do čínské restaurace na oslavu.

Žofie je představitelkou naivní a hravé dívky, která by byla bez svého velkého bratra ztracená. Je příliš důvěřivá a ještě potřebuje čas od času usměrnit. Například když neustále bere na záchodcích v čínské restauraci mejdlíčka.

Maminka je herečka a zavedla 'sobotní postelové ráno'. Nechtělo se jí v sobotu vstávat a tak zavedla tento neobvyklý systém. Víceméně se zde přibližuje jednání dětí. Nechová se jako typická maminka, neumí vařit, není zde zmínka o práci v domácnosti, děti nemají strach co řekne na jejich ušpiněné oblečení. Úlohu typické

---

⁹ Podrobněji viz URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 103-106.

maminky zde nepřímou sehrává matka kamaráda Lojzy, o níž se ovšem mnoho v příběhu nedozvíme.

Tatínek je profesorem na gymnáziu a je o sedm roků starší než maminka. Je velmi hodný a podle dětí se k mamince chová jako k holčičce. Nenapomíná ji, nekřičí na ni, utěšuje ji. Úlohu otce plní dobře, v domácnosti nahrazuje matku, kupříkladu vařením, a je s ním legrace. Učí dějepis a literaturu. Je prototypem vzdělaného člověka, ke kterému vzhlíží jak jeho studenti, tak manželka i děti.

Děj začíná gradovat, když maminka dostane v divadle poprvé hlavní roli. Vše se najednou točí kolem světa dospělých. Práce je na prvním místě a všichni doma musejí dát mamince prostor, aby se mohla v klidu připravovat. Zodpovědnost leží rovnoměrně na všech členech rodiny. V sázce je celá maminčina budoucnost.

Hlavní město Praha, do kterého je děj situovaný, nevyhovuje hlavním představitelům. Tatínek i Fanda s Žofíí si přejí žít na venkově. Dostanou možnost přestěhovat se díky pracovní nabídce, kterou obdrží tatínek od kamaráda z univerzity:

„Říkal, že tam bude učit,“ skočil mi Žofie do řeči. „My jsme viděli fotku a je to tam krásný. Je tam řeka a mlejn a spousta třešní. A budeme mít psa, vid', Franto?“

„Vůbec to bude hrozně prima. Tam vzadu jsou takový kopce a na těch se dá určitě v zimě lyžovat...“

„A v létě budeme chodit bosí!“ (strana 51)

V době dospívání je velmi důležitý vztah k druhému pohlaví. Pěkným příkladem jsou zde rodiče. Ačkoliv je každý z nich jiný, jejich vztah funguje bez problémů. Dokáží tolerovat přání toho druhého, tatínek se chová k mamince jako gentleman. Fanda se cítí přitahován spolužačkou ze třídy a přes počáteční stud se spolu začnou kamarádit poté, co jej dívka pozve na oslavu svých narozenin. Nejlepší kamarád Lojza je zase zakoukaný do Fandovy sestry. V jejich věku je vztah k děvčatům důležitou součástí života, což je v příběhu bráno jako samozřejmost.

S blížící se premiérou maminčiny hry se děti rozhodnou udělat rodičům radost. Chtějí je na oslavu premiéry pozvat na oběd do čínské restaurace. Vymyslí, že získat peníze bude nejlepší vlastní pílí. Autorka nám zde ukazuje vzorové chování hodné následování. Tajně navštíví strýčka Břetislava na Žižkově a vyloudí na něm dva z jeho překrásných obrazů, které následně prodají na Karlově mostě. Strýček žije sám a je povoláním kominík. Tento fakt dává dětem naději, že vše dobře dopadne,

pokud si na strýčka sáhnou. Štěstí, které kominíci nosívají, dodává příběhu fantazijní ozvláštnění.

Ocitáme se těsně před premiérou a děti společně s tatínkem odjedou na jeden den k tetě na vesnici, aby se maminka mohla doma v klidu připravovat. Výlet na venkov se jim moc líbí, již cesta vlakem je proscena vůní vzdálené přírody a dobrodružství. Martinské hody jsou velkou událostí. Hodují a užívají si kouzla venkova, které nepřehluší ani Vašek a Zdeněk, bratránci, kteří se chtějí neustále prát a ubližují Žofii.

Po návratu do Prahy se ocitají ve víru událostí, jež vedou k vyvrcholení celého příběhu. Od zástupců zoologické zahrady, kteří jim přijdou poděkovat přímo do školy, dostanou za svůj udatný čin, kdy každý nasbíral dvacet kilo kaštanů, čestný titul kaštanových šampiónů a také každý jednu želvu. Ovšem hochy začne trápit pocit viny. Tu chtějí odčinit, protože ty kaštany nenasbírali, vzali je z již nasbírané hromady:

„Hele, víš co si myslím?“ podrbal jsem želvu na krunýři a podíval jsem se na Lojzu. „Že je to od nás sprostý.“

Lojza chvíli mlčel a pak řekl, že on si to myslí taky, ale že neví, co bychom měli udělat. Sedli jsme si tedy vedle sebe na okno a přemýšleli jsme. Želvy jsme pustili na dlaždičky, aby byly spolu a aby si to tady mohly prohlídnout.

„Říct jim to nemůžem,“ začal Lojza. „To doufám chápeš?“

To jsem chápal. Ale napadlo mě něco jiného.

„Co kdybychom ty kaštany fakt nasbírali?“

„Blázníš? A kde?“

Měl pravdu. Všechny kaštany už byly vysbírané a zbytek zmrzl na stromech a pod sněhem. (strana 95)

Fanda nakonec rozhodne odčinit vše tím, že darují želvy někomu, kdo je potřebuje více než oni. Někomu, komu tím udělají velkou radost. Lojza věnuje svou želvu paní učitelce Mrštíkové, která si tímto prvním živým tvorem rozšíří svoji sbírku vycpaných exemplářů a Fanda ji daruje strýci Břetislavovi. Ten si ji hned pojmenuje Jindřiška a má z ní velkou radost:

„Tak ti d’“ řekl, když jsem odcházel. „Dík, že sis na mě vzpomněl. Stejně už jsem potřeboval nějakou ženskou do domu. A Jindřiška je inteligentní. To se hned pozná.“ (strana 98)

Strýc se vyjadřuje dětsky, čímž se snaží přiblížit dětem.

V den maminky premiéry pošle tatínek děti bruslit, aby maminku neznervózňovaly. Při bruslení se však Žofie zraní a zlomí si levou ruku. Na svůj věk se ukáže jako velmi statečná dívka. Ví, že tatínek musí jít podpořit maminku na premiéru. Maminka by byla nervózní, kdyby tam tatínka neviděla, a proto se rozhodne tatínkovi nic neříct a statečně celou večeri protrpět. Po tatínkově odchodu se Fanda o sestřičku postará, když zavolá taxi a odjedou spolu na pohotovost.

Zde se objevuje další dospělý, který se vynoří ve chvíli, kdy jej děti potřebují, a zase tiše zmizí. Řidič přivolaného taxi ukazuje čtenářům, že hodní lidé nevymřeli a ve svízelné situaci pomohou. Odveze děti na pohotovost a počká na ně, Žofii vypráví pohádkový příběh, aby ji odvedl od myšlenek na pláč a zoufalství, když už vyčerpáním a přemáháním bolesti nemůže dál. Nakonec musejí navštívit další pohotovost a nebýt pana řidiče, který jde dovnitř s nimi, odmítli by také na této pohotovosti Žofii ošetřit. Nakonec je odveze domů a nevezme si od nich žádné peníze. Hodný a přitom neznámý pán nám dokazuje, že se děti mohou stavět do pozic dospělých, ale jsou situace, kdy se bez dospělého neobejdou.

Vyvrcholení příběhu nastává druhý den ráno. Děti nedočkavě vtrhnou do ložnice svých rodičů, aby se dozvěděli, jak krásně mamince premiéra dopadla. Bohužel se dozví, že maminka byla neúspěšná a nemůže se již nikdy ukázat na jevišti. Pro maminku nastává nejhorší zlom v jejím životě, ovšem děti v tomto vidí svou jedinou šanci a navrhnou odjezd na venkov. Do prostředí, ve kterém by o mamčině neúspěchu nikdo nevěděl, kde může začít znovu a s čistým štítem. Fanda proto pobízí rodiče:

„Podívejte,“ řekl jsem. „Slibujete nám už tři roky, že se jednou odstěhujeme ven. Vždycky z toho sešlo, ale teď je to náhodou dobrá příležitost, jestli chce máma vážně odejít z divadla. Praha nás stejně všechny otravuje, tak proč bychom tady měli zůstat, no ne?“

„Jasně,“ přidala se Žofie. „Rozhodněte se už konečně! Copak je to tak těžký, prostě odjet? Napíšeš tomu pánovi, sbalíme se...“ (strana 120)

Román vypovídá o síle a přesvědčení, jež nám mladí protagonisté ukazují v situacích nadmíru zvláštních. Síla a statečnost, s jakou se Žofie vypořádala se svým zraněním, výchovně pozitivní událost se sběrem kaštanů či důvtip a odhodlání, které ukazuje hlavní hrdina ve všech situacích, jsou pěkným příkladem

pro mladé čtenáře. Z hlediska lexikálního je kniha plná přímé řeči s užitím spisovného jazyka. Objevuje se ale i jazyk blízký čtenáři staršího školního věku, jemuž je příběh určen. Dětskému recipientovi příběh přibližuje slang mládeže (Dávej majzla!, psina) či výrazy obecné češtiny (padej vodtaď, ty se jdi vycpat).

2. 8 ÚNOS DOMŮ

Příběh o cestě dvanáctiletého Libora Ješina nás z velkoměsta Prahy zavede až na Šumavu, do nádherné krajiny plné luk, lesů, polí a strání. Jako každý dospívající chlapec má i hlavní hrdina svůj sen. Libor v tom svém projektuje krajinu. Kopce, lesy, louky, pole a řeku, to vše by Libor rád navrhl a rozmístil v krajině, jejíž návrh si již na svém počítači ve hře Stvořitel světa vybudoval. Zde můžeme pocítit chlapcovu spojitost s přírodou, jejími krásami, čistotou a klidem. Klid, a to hlavně v duši, je to, čeho se Libor snaží dopátrat při své pouti krajinou.

Libor je po tragické smrti svých rodičů vychováván strýcem Michalem a tetou Jolanou. Je vychováván jako slušný hoch, který je materiálně až nadměrně zajištěn, navštěvuje dobrou internátní školu, dostává vše, co potřebuje mladý hoch jeho věku, počítač, lyžařskou výzbroj, hokejovou výstroj. I když je velmi dobře finančně zajištěn, vykazují strýc Michal i teta Jolana k chlapci citový chlad. Někdy dostane také i to, co nepotřebuje, a proto se v té přemíře věcí a chladu cítí dost osamělý a citově vyprahlý. Často své věci prodává, neboť sám zjišťuje, že není třeba spousty věcí k tomu, aby se člověk cítil šťastným.

Na počátku našeho příběhu přijíždí Libor z internátu domů na oslavu svých dvanáctých narozenin. Teta Jolana mu koupí nové oblečení, dostane spoustu dárků, narozeninový dort a druhý den je pozván do restaurace na oběd. Vidíme velmi bohatou rodinu, která si žije nadmíru spokojeně. Jejich zákazníci je zvou do divadla, v restauraci si objednájí plněnou kachnu, mají vlastního řidiče, pana Maděru. Ten odváží po víkendu Libora zpět do školy a cestou se zastaví pro benzín. Libor musí odběhnout na toaletu, kde jej zadrží dva muži a unesou. V autě se domlouvají, jaké za něj budou požadovat výkupné a odvezou jej v dodávce někam velmi daleko, aby jej zavřeli ve staré, zatuchlé místnosti domu kdesi uprostřed neznámé krajiny. Únosci se o něj již dál nestarají. Když se následující ráno probudí a probere se ze šoku, že byl unesen, ukáže se velmi statečným a důvtipným, když si najde cestu ven a vysvobodí se tak ze zajetí. Ovšem netuší, že se vysvobodil, aby vzápětí zjistil, že nemá kam jít.

„Byl to můj nejdelší běh. Běžel jsem a běžel. Do stráně, skrz les, přes louky a mýtiny, po vyšlapaných lesních pěšinách i vysokou trávou. Běžel jsem, až už jsem nemohl, a i pak jsem ještě běžel.“ (strana 30)

Útěk domů, jak nám ukazuje sám název knihy, započal okamžikem osvobození. Hlavní protagonista běží o život, o svou svobodu, běží o vše, co kdy měl i neměl. Po uběhnutí několika kilometrů se ocitá u vlakového nádraží a naskakuje do vlaku. Najednou se cítí volný. Svoboda jej uklidňuje a chlapec vyčerpáním usíná.

Probudí se na konečné zastávce vlaku kdesi na Šumavě. Kolem vidí jen krajinu a starého a hluchého pana Podestáta. Ten poradí chlapci, jak se dostane k telefonu, který mají Panenkovi, bydlící jen kousek odtud za kopcem. Poté, co přejde kopec, zůstane v úžasu stát. Jako kdyby se stal malý zázrak. Před ním se náhle rozprostírá krajina, kterou si vysnil a zpodobnil na svém počítači.

Planina, kde stojí bývalá železniční stanice, je domov Panenků, Erika a Blanky, kteří se starají o tři děti. Marcela je jejich vlastní dítě a bohužel je od malička nemocná. Filipa a Jitku, kteří jsou ve věku Libora, si vzali z dětského domova.

Libor se ocitá v rodině plné lásky, citu a porozumění. Nejprve se Filip s Jitkou rozhodnou Libora schovat na seně, jelikož si jej spletou s Gustavem Peškem, který uprchl z autobusu při převozu z dětského domova do ozdravovny. Nejdříve se jim Libor snaží vysvětlit jejich omyl. Děti ale trvají na svém, a proto chlapec přestane po čase vzdorovat a přijme za své jméno Gusta:

Co mi zbývalo? Nedalo se s nimi kloudně mluvit! Znáš Jitku a Filipa – ti, když si vezmou něco do hlavy, hned tak to z ní nepustí! Řekl jsem si, že všechno má svůj čas. I návrat k vlastnímu jménu. Gusta nebo Libor, uprchlík jsem byl v každém případě. (strana 45)

Poté, co spadne ze žebříku a je odvezen do nemocnice, seznamuje se i se zbytkem rodiny. Filip a Blanka mu nabídnou, že může bydlet u nich, což Libor – nyní Gusta, s radostí přijímá, obzvláště poté, co v televizi zaslechl v relaci pátrání tetu Jolanu. Teta jej obviňuje z útěku a z krádeže rodinného šperku - náramku a nabádá jej, aby se vrátil domů. Ani trošku nepřipouští, že Libor neutekl, že jej například někdo unesl. Libor si v plné šíři uvědomí, jak zoufalý jeho život do této doby byl. Jak neskutečně bezcitná teta Jolana je a s jakou lhostejností hovořila o jeho útěku. Uvědomí si, jak lhostejný je i strýci Michalovi. Ocitá se v bezvýhodné situaci. Kdyby se nyní vrátil domů, nikdo by mu neuvěřil, že jej unesli, a že nevzal ztracený náramek. Uvědomí si, že jej nemají rádi.

Všechno jsem v té hluboké vodě viděl, Pane! Svůj zajištěný život v celé jeho bídě a prázdnotě, desítky loučení beze smutku, stovky návratů bez radosti, tisíce polibků

bez chuti – celé své podělané štěstí! Udělalo se mi z toho tak pod psa, že jsem musel zavřít oči a pevně stisknout víčka. Ale ani to nepomohlo. (strana 57)

Autorka nám ukazuje dva zcela odlišné přístupy k dítěti. Chlad a lhostejnost ze strany Michala a Jolany, a všestranný zájem Erika, Blanky a jejich tří dětí. Libor, který nejdříve žije v konstantním citovém deficitu v roli outsidera¹⁰, najednou dostává od života druhou šanci a musí toho využít.

Zůstává tedy se svojí novou rodinou v krásném prostředí Šumavy. I přes to, že má nohu v sádře a nemůže pomáhat s domácností, jsou k němu všichni velmi milí a starají se o něj. Získává zde konečně tolik žádaný pocit toho, že jej má někdo rád, že se má o koho opřít a na své city není sám. Blanka, která narozdíl od Jolany plní roli maminky se vším všudy, rozdává lásku, pochopení, pocit bezpečí, vytváří teplo rodinného krbu.¹¹

Filip se ukáže jako skvělý hoch a dobrý kamarád. Velmi se sblíží a Libor tak získává bratra, kterého nikdy předtím neměl. Sdílí spolu pokoj, koně a různá tajemství. Jedou spolu za paní hajnou a cestou zpět se utáboří na noc v přírodě. Sedí spolu u ohně, nemluví, jen si užívají přítomnosti toho druhého a ohně, jenž jako by svými plameny symbolizoval plameny života, schované v každém z nich. Jsou bratři, a tudíž před sebou nic nezamlčí. Jsou si navzájem oporou. Oporou, kterou oba celý život hledali.

Procházková vykreslila krajinu jako čistou a půvabnou ve své prostotě, a tudíž odlišnou od hektické Prahy, ve které Libor dříve se strýcem a tetou bydlel. Nabízí se dětem jako místo k nekonečným hrám, pomáhá při stmelování rodiny, například při oslavě Marceliných narozenin, když Gusta z nařezaných proutků uplete klec jako dárek. Hlavní význam má les, ve kterém se děti při sběru malin dostávají i ke studánce, schované hluboko v lese, což na čtenáře působí jako mystický prvek. Studánka je kouzelná, neboť má pomoci Marcele k uzdravení.

Libora často tíží pocit viny, protože se neustále vydává za Gustava. I když ne vlastní vinou, přece jen mohl svou totožnost odhalit. Na konci příběhu své duši uleví, když vše svěří svému jedinému kamarádovi Filipovi.

---

¹⁰ Viz TOMAN, J. Dětské outsiderství a jeho střetávání se zlem v současné české próze pro děti a mládež. In: STANISLAVOVÁ, Z., ANDRIČÍKOVÁ, M.: *Zlo v kontexte súčasných socio-kulturných premien*. Prešov: PdF PU, 2007, s. 230.

¹¹ Podrobněji viz URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 104.

Tomu ovšem předchází útěk, který si Libor naplánuje. Nechce již dál se svým svědomím krádeže cizí identity žít, a proto se rozhodne vrátit k Michalovi a Jolaně. Občas zvedne telefon a volá do Prahy, jenže nemůže nic říci. Je příliš ohromen trpkostí v hlasech strýce či tety. Cítí ale, že se musí vrátit tam, odkud přišel.

Jedné noci tedy utíká ze šumavského údolí. Osudově se mu do cesty postaví Filip, který Gustu přesvědčí, že jejich přátelství je nejdůležitější na světě. Gusta mu své přátelství musí dokázat tím, že u nich zůstane. A zůstat musí také proto, že mu u nich vůbec nic z toho, co mu chybělo u strýce a tety, nechybí.

Hlavní protagonista hledá svou identitu a postupně ji nachází. V retrospektivní zpovědi, které jsme v rámci patnácti kapitol svědky, děj nabývá na síle a dramatickosti, avšak nakonec se čtenáři dozví, že vše zlé je k něčemu dobré. Ke konečnému zlomu dochází, když se hrdina dozví, že Gusta, za kterého jej všichni považují, spáchal sebevraždu. Jakoby se spojí s jeho jménem a identitou a začne tak žít úplně nový život jako Gustav Panenka poté, co si jej Erik s Blankou úředně osvojí. Cítí, jako kdyby mu skutečný Gusta předal tu část svého já, kterou Libor tak nutně potřeboval. Jako by se spojily dvě rozpolcené bytosti v jednu úplnou.

Toto vše vypráví svému pejskovi, kterého si vždy tak přál. Dětský čtenář může jeho jméno Pan sledovat v průběhu celého vyprávění. Je to již pět měsíců, co je Gusta u své nové rodiny, a jeho svědomí je čisté. Naposledy kontaktuje Michala a Jolanu, když jim ze školního výletu napíše dopis:

Napsal jsem jim, že se mi daří dobře a že si o mě nemusí dělat starosti. Že mi nic nechybí. Že jim děkuju za všechno, co pro mě udělali, a že jsem jim nikdy nic neukradl. Napsal jsem jim, že se nevrátím a ať mě nehledají. (strana 110)

Zajímavé je, že strýci ani tetě hoch nechybí. Autorka je nechává velmi chladnými, až neuvěřitelně lhostejnými pozorovateli chlapcova života. A když se jim ztratí z očí nadobro, neprojeví sebemenší lítost.

Autorka se v knize zabývá důležitými tématy (útěk, únos, dětská sebevražda). V důsledku užití krátkých vět a přímé řeči je příběh pro dětského recipienta velmi poutavý. Přímá řeč přibližuje čtenáři příběh i jazykovou výstavbou, objevují se například prvky obecné češtiny (po kebuli, čumí).

2. 9 SOVÍ ZPĚV

Neobvykle situovaný román nás přenáší do blízké budoucnosti. Příběh začínáme sledovat v pátek, osmnáctého května dva tisíce čtyřicet šest, kdy život na naší planetě díky rychlému vývoji vědy a techniky pokročil natolik, že se v něm ani hlavní hrdina této knihy nedokáže zorientovat. Sedmnáctiletý mladík hledá sám sebe a svět, který někde za tím přemrštně civilizovaným a vědecky supermoderním ještě zůstal. Není ochoten identifikovat se s technikou dané doby a inklinuje k době dávno minulé – k osobnostem, filmům, hudbě a vůbec k smýšlení lidí dvacátého století.

Hlavním hrdinou příběhu je Armin, který se od svých sedmnáctiletých vrstevníků neliší pouze odmítáním současného života, ale také rodinnou situací. Žije pouze s matkou a mladší sestrou Gézou a peněz mají velmi málo. Vinou peněžního deficitu se nechovají jako ostatní lidé této doby a dostávají se tak na okraj společnosti. Například nepěstují organické potraviny a sprchují se jen obyčejnou vodou, místo vodou s mineráliemi.

Otce nikdy nepoznal, setkal se jen s několika matčinými nápadníky, kteří se v jejím životě vystřídali. Bere tak nevědomky na sebe roli jediného muže v rodině a stará se o svoji mladší sestru. Občas je v románu zřetelný i dospělý vztah k matce. Snaží se jí být oporou jak psychickou a citovou, tak finanční.

Armin si přivydělává brigádou, kde pracuje jako 'flowersitter'. Je to povolání, ve kterém se hoch stará o květiny, zalévá je či zastříhuje. Čtenář objevuje vztah hlavního hrdiny k přírodě, když jej sleduje při jedné návštěvě jeho dvanácti svěřenců – palmy, dvou oleandrů, japonské bonsaje, bambusu, azalky, pomerančovníku, tří tropických květin, orchideje a kapradiny. Vede s nimi dialog a pouští jim hudbu, květiny v příběhu na Arminovy rady a výtky reagují pohybem, takže se zdá, že rozumějí.

Hlavní protagonista nám vypráví o svém životě, o jeho strastech i malých radostech. Společně s ním se jednoho rána začne odvíjet příběh, který předchází velké katastrofě. Je úplně normální ráno a Armin, Géza a jejich matka snídají. V našem vyprávění je to poprvé, kdy je rodina pohromadě. Avšak také naposledy, jak se dále dozvíme. Matka odchází do práce a děti do školy.

Pro členy Arminovy rodiny je dědeček jediným příbuzným, kterého mají společného. Autorka zde jemně poukazuje na propad společnosti, ve které rodina již nemá zásadní význam, lidé nejsou na sebe nikterak vázáni a nedokáží se citově

podporovat. Otce má každý jiného, Armin toho svého nikdy nepoznal. Oporou je oběma dětem pouze dědeček. Ten s nimi nežije, avšak i na dálku je zde cítit vliv, který na děti má, a podporu, jež jim prostřednictvím telefonu či dopisů prokazuje.

Matka je zde uvedena jako nesoustředěná, citově labilní a psychicky nevyvážená osobnost, bojující s neřestmi dvacátého století, jakými jsou tabák, alkohol, promiskuita. Není schopna vázat se na jednoho partnera a sžít se s jeho klady a zápory. Raději opouští a znovu nachází, nebo je nacházena někým jiným. Jako důležitý prvek je v této zvláštní situaci uvedena neschopnost pochopit důležitost základních potřeb lidské psychiky – potřeby citu, sounáležitosti, tolerance a loajality. Dospělá lidská osoba jako by pozbyla rozumného uvažování, jež v průběhu příběhu zastává počítač.

Jako opora pro lidi byl vynalezen zvláštní počítač – PPP, personální počítačový poradce, který je zvláštní náhražkou dnes tak moderních psychologů. Pokaždé, když má lidský jedinec společnosti dvacátého prvého století problém, či cítí jakoukoli vnitřní či vnější nevyváženost, jde se poradit do Civilizačního centra se svým PPP, jak nám během příběhu několikrát ukazuje Armin:

Nedokážu do sebe soukat romány o problémech dávno zemřelých lidí. Nevím si rady se svými vlastními. Lépe řečeno: Nejsem si jistý, jaké problémy vůbec mám a z čeho se skládá ta prázdnota, která ve mě už delší dobu je. Nebo ve mě byla vždycky? Musím se zeptat PPP. (strana 27)

Ovšem počítač nenahradí vřelé objetí nebo city, které my všichni potřebujeme, jak nás v příběhu Iva Procházková tiše upozorňuje, když ukazuje, jak je Armin s odpověďmi od PPP nespokojený a hledá k sobě samému i ke svému okolí jinou cestu.

Škola nového století vypadá velmi rezervovaně, výuka probíhá za pomoci počítačů a virtuálních učitelů. Žáci místo klasických hodin navštěvují týmy. Ty je mají naučit týmové práci a podpořit tak kamarádství všech zúčastněných. Po příchodu do třídy žáci zapnou učitele na monitoru a po skončení výuky jej vypínají, forma výuky je diskuze.

Ráno Armin navštíví literární kroužek, poté vchází do výtvarné dílny. Ve škole učí jediný živý učitel, výtvarnice, která tuto dílnu vede. Je to Italka, pro jejíž činnost ve škole nemá nikdo pochopení. Dochází sem pouze Armin a dívka Rebeka, velmi talentovaná slečna.

Mezi těmito dvěma týmy dojde k incidentu, kdy spolužák Lars prodělává abstinenci příznaky. Armin jej společně s dalším spolužákem Haraldem vezmou na pohotovost, která je v této době úplně všude, i ve škole. Zde Larse ošetřovatelé, nazývaní andělé, ošetří. Všimáme si další neřesti dvacátého století - drog a jejich zneužívání. Lars bral drogy od svých jedenácti let a nyní je na pomalé odvykací kůře. Odvyká si a chodí přitom soustředěně do školy, za zábavou, ničím se navenek nezdá být odlišný. Společnost jej toleruje a vychází mu vstříc.

Nastává poledne a Armin jde za matkou do hospody, kde pracuje, na oběd. Dozvídá se zde, že matka večer nepřijde z práce domů, protože jde na schůzku s novým potencionálním partnerem. Nají se, i když jídlo, které matka z polotovarů uvaří v troubě, není dobré. Ta se svou roli snaží hrát dobře, ovšem nemá dostatečné dispozice, což je umocněné situací a dobou, ve které se nachází. O Armina, jeho pocity a prospěch ve škole nejeví zájem, cítí pouze základní zodpovědnost za Gézu, kterou v podstatě ještě přenáší na chlapce, když jej žádá, aby na Gézu dohlédl, jelikož ona nemá čas. Je velmi sebestředná a chladná:

Jsi přece naše máma, řekla Géza onehdy u večere, když se řeč opět dostala na peníze. Myslíš, že bysme se o tebe nepostarali?

Já jsem se o svoji mámu taky nestarala, odpověděla máma.

Protože to nebylo potřeba, namítl jsem. Jeden den ji děda odvezl do nemocnice a druhý den umřela.

Nestarala bych se o ni, ani kdyby to bylo třeba, řekla máma. Štítím se starých lidí.
(strana 52)

Armin u matky nenachází oporu, kterou hledá. Odchází proto raději do práce a poté postarat se o sestru.

Děj se odehrává v Německu, v Brémách. Rodina je různě multikulturně propojena, ale nejsou viditelné žádné jazykové bariéry a hranice mezi jednotlivými zeměmi jako by již neexistovaly. Babička byla Češka, pocházela ze silně nábožensky založené rodiny z Českých Budějovic, dědeček je Němec, Arminův otec také, Gézin otec je finský farmář.

Géza již nedočkavě vyhlíží bratra a matku. Ta jí slíbila, že ji vezme do kadeřnictví a poté na nákupy. Matka si na svůj slib ani nevzpomněla, a tudíž se Armin duchaplně zastane matky tím, že za peníze, které si vydělal na brigádě, vezme sestru do kadeřnictví a na nákupy místo ní.

Následkem neustálého oteplování planety dochází k velmi podstatným klimatickým změnám, po celé zeměkouli nastávají teplotní výkyvy, horka a hlavně záplavy. Německo se záplavami bojuje a staví hráze, aby ochránilo jednotlivá města. V čase našeho příběhu je již planeta natolik zničena, že vše zaplavují nekončící deště, které se stávají tichou hrozbou. Brémy mají také postavenou hráz, nazvanou Nová hráz. Řeka Vezera je již několikátý den vystouplá z břehů a hráz pod tíhou vody začne praskat. Stavební inženýři se snaží hráz spravit. Jsou lidé, kteří o nebezpečí vědí a snaží se informovat veřejnost, nejsou ale bráni vážně:

Kamelot, alias bývalý velitel hráze, před dvěma roky uvolněný z funkce, varuje před novým nebezpečím záplav v Hamburku, v Brémách a jiných přístavních městech. Tvrdí, že nový systém hrází, většinou vybudovaný ve dvacátých letech jako ochrana proti stále častějším zátopám, už dnes nestačuje. Změnily se podmínky a tím i nároky kladené na projekt a materiál. Hladina světových moří stoupla vlivem tání ledovců a zvýšeného množství...

(strana 66-67)

V tu chvíli vychází Armin s Gézou z obchodu a doprovází ji na narozeniny k její kamarádce. Je páteční večer a mladý hoch se poté chce jít bavit se svými vrstevníky.

Cestou Armin potkává zdravotníky, kteří pomáhají starší paní. Andělé se stávají samozřejmou součástí příběhu kvůli počasí, které vládne. Ošetřují denně stovky případů lidí se špatným tlakem, problémy s dýcháním či náhlou slabostí.

Armin vkročí do Paláce her a nerozhodně postává v přízemí. Palác her je místo reinkarnačních her, kde se za pomoci simulace, která účastníky vtáhne do děje, odehrává spousta mnohahodinových her. Potká Larse a společně se rozhodnou navštívit jiné místo – Dům harmonie.

V Domě harmonie jsou ošetřeni psychologem. Dle stavu, v jakém se při příchodu nacházejí, jsou přiděleni psycholožce, která jim v soukromí jednoho pokoje z jejich nevyváženého stavu pomůže. Armin je přidělen k Monice, jež usoudí, že jeho neklid na duši je způsoben nedostatkem sexu a přílišným přemýšlením o ženách. Poskytne mu tedy sexuální uspokojení a pak si chvíli povídají:

Monika: Je to pravda.

Já: Co myslíš?

Monika: To co nás učili v akademii. Sex je základním kamenem harmonie.

Já: Co vás ještě učili?

Monika (protáhne se, spustí ruce dolů z postele, zaboří prsty do kočičí srsti): *Kila pouček.*

Kilometry moudrých vět. O agresivitě, která se musí vybit. O potlačených neurózách. O zmrzačeném rodinném zázemí. O bioproudech.

Já (s hlavou na jejím břiše): *To všechno potřebuješ vědět?*

Monika: *Někdy ano, někdy ne. Jsou případy, u kterých musím fungovat hlavně jako psycholožka, případy, kterým musím nabídnout jenom svoje tělo, a případy, kterým chybí intelektuální soulož. (strana 77-78)*

Sex je v novém století brán jako něco samozřejmého, sexuální uspokojení a sexuální služby již nikoho nepobuřují. Arminova první sexuální zkušenost je ve čtrnácti letech. Sex, který zažíval, nebyl chápán jako výsledek souznění dvou duší, ale jen jako mechanické uspokojení dvou těl.

Po návratu z Domu harmonie mu ale stále v hlavě koluje spousta otázek, na které se jde ještě zeptat PPP.

Nejspíše nějaká vnější síla, síla osudu, která zasáhne, nechá Arminovi nahlédnout do osobního účtu PPP Rebeky. Zjišťuje, že Rebeka je také jako on velmi nespokojená se svou situací a vnímá svět kolem sebe podobně. Ve světě, který nabízí jen tělo nebo intelekt, hledá blízkost, touží po tom, aby ji někdo potřeboval. Aby se s ní někdo dělil o své city, o svůj strach a o svou radost. Vzpomíná na své dětství, kdy si vymyslela písničku o sově pálené poté, co ji nechali rodiče doma samotnou. A nyní, téměř dospělá, se obává, že tuto píseň už nikdo nebude od ní chtít zazpívat. Nikdo se s ní nebude chtít podělit o její strach či radost. Armin se také dozvídá, že Rebeka již nemá nadále sílu pokračovat v hledání sebe sama a chce vše vzdát. V náhlém opojení citů se vydá hledat Rebeku do večerního ruchu heren a barů.

Potkává Haralda a odchází s ním do klubu Peklo, kde nachází Rebeku. Chvilí spolu tancují, poté Armin odchází pro pití. Mezitím Rebeka Arminovi uteče, a tudíž se chlapec ze žalu opije. V tom se přiblíží očekávaná katastrofa. Nová hráz ještě více praská a je vyhlášen stav pohotovosti. Všichni odejdou domů a Armin na cestě z klubu znovu potkává Rebeku. Má rozbité kolo a proto ji pozve k sobě domů, aby nemusela jít do svého domova v noci pěšky.

Je půlnoc a v domě je pouze Géza, která se vrátila od kamarádky. Matka o sobě nedává vůbec vědět, a proto chlapec převezme odpovědnost za obě dívky. Navečeří se a uloží se, nic netušící, ke spánku.

A ohromná katastrofa je tu. Nad ránem jsou probuzeni a při pohledu z okna nevěří svým očím. Ve tři hodiny čtyřicet minut došlo k perforaci hráze, která způsobila celou řadu kalamit, mimo jiné zaplavení široké oblasti Brém. Děti zůstávají doma samy, bez elektrické energie, bez světla, pitné vody, mobilního telefonu. Voda je všude, jsou zatopeny ulice, auta, přízemí všech domů. Katastrofa si dosud vyžádala tisíc šest set čtyřicet tři obětí. Matka se neobjevuje, a když jde Armin zachránit psa, který zůstal u sousedů uvězněn, nachází matku mrtvou v suterénu. Přišla domů pozdě v noci a v opileckém spánku nedokázala utéci přírodnímu živlu.

Ukazuje se, že Rebeka je velmi chápavá dívka a pomáhá Arminovi srovnat se s matčinou smrtí. Géza mezitím dostává horečku a blouzní. Jak se později dozvídají, prasklo jí slepé střevo. Armin musí zmobilizovat všechny své síly a schopnosti, aby zachránil svou sestru. Všude je stav nouze a počet obětí a zraněných neustále narůstá. Pro Gézu tudíž nemůže přiletět vrtulník, aby ji dopravil do nemocnice, a proto se hlavní hrdina rozhodne dopravit sestru do nemocnice sám. Sestaví vor, přiváže k němu sestru a snaží se s ní za Rebečiny pomoci doplout do nemocnice. Všude je spousta vody, nečistoty a věci, které voda strhla sebou. Je stále noc a tma.

Příběh je velmi napjatý, Armin prokázal statečnost a sílu sedmnáctiletého hochy, který i ve stavu nejvyššího fyzického i psychického vyčerpání dokáže pomoci a nevzdává se. Skutečně se jim nakonec podaří Gézu do nemocnice dovézt a vyčerpáním usínají.

Děti zůstávají bez matky, což je příliš nezasahuje, protože mají daleko silnější citovou vazbu k dědečkovi. Ten je očekává ve svém domě a těší se, až je uvidí. Než se tak stane, budou ještě transportovány do nemocnice v jiném městě, kde zůstanou do úplného vyléčení. Nejdůležitější pro ně je, že zůstanou spolu. Blízkost, kterou si ve chvíli katastrofy k sobě vytvořily, je bude již nadále poutat a pomáhat jim v další cestě životem.

3. MOTIVY A HLAVNÍ ZNAKY V DÍLE IVY PROCHÁZKOVÉ

Ve všech dílech Ivy Procházkové lze vysledovat prvky, které souhrnně nazývám motivy a hlavní znaky. Mezi ně patří symboly, téma hledání identity spojené s hledáním domova a cestou, jež je nutné podniknout. Dále pak fantazijní ozvláštnění příběhů, důležité pro děti školního věku a nakonec motiv outsiderství, využitý v každém autorčině díle.

Symboly

V tvorbě Ivy Procházkové lze sledovat symboly, typické pro veškeré její romány. Sama autorka si je vědoma působivosti symbolů, a proto jsou nedílnou součástí jejích děl. Všechny symboly jsou úzce spjaty s vnitřním světem dítěte, s jeho psychikou, což se zřetelně odráží v charakteru a v jednání dětských hrdinů jednotlivých knih. Symboly se objevují v nejrůznějších podobách a představách, vyjadřují myšlenky a pocity. Dětské představitelé z nich čerpají vnitřní sílu. Konkrétně se může jednat o věci určité, jako například cesta, dům, dar, nebo o pojmy abstraktní, jako jsou láska, vnitřní souznění, sny. V novele *Středa nám chutná* rostou Cilce na hlavě jablka. Ta jsou symbolem její spokojenosti a radosti. Zároveň také symbolizují radost, klid a zdraví všech ostatních postav, které s Cilkou v dětském domově žijí.

V knize *Hlavní výhra* se součástí příběhů stávají různé symboly. Lukáš například získá kouzelnou svíčku a vymýšlí přání, která se mu díky ní mají splnit. Marek trpí pocitem méněcennosti, protože je nejmenší ze třídy. Vyhraje v loterii koně, jenž mu každou noc přichází radit, jak nabýt sebevědomí. Pro Elišku je lžička symbolem získání nových kamarádů a ztráty osamělosti. Pro Kašpara je symbolem klidu a porozumění kazetový magnetofon. Mluví k němu bez zábran a bez koktání. Pro Libora v románu *Únos domů* je symbolem domova krajina, kterou si vysnil. Když takovou krajinu nachází, nachází s ní i domov.

Cesta k hledání domova a identity

Všichni hlavní hrdinové v prózách Ivy Procházkové musejí podniknout cestu, ať již dobrovolně, nebo z nějakého vnějšího popudu. Cesta má v prózách velmi

důležitý význam, neboť dětští protagonisté díky ní naleznou sami sebe a zároveň si uvědomí, kde je jejich domov. Velmi zřetelně toto objevíme v románu *Únos domů*. Liborova cesta začíná únosem, avšak pokračuje dobrovolnou cestou. Libor je nejdříve unesen, poté ze zajetí uteče. Místo návratu domů hledá cestu ke svému štěstí. To nachází ve svém novém domově uprostřed Šumavy. Ukazují se zde dvě roviny, ve kterých čtenář příběh vnímá. Vidí cestu jako putování a současně také cestu vnitřního hledání své identity.

V tomto románu jsme svědky ještě jedné, velmi důležité cesty. Je to cesta ke kamarádství, k vnitřnímu souznění mezi dvěma hochy. Libor a Filip přenocují v lese a zažívají tak spolu něco neobyčejného. Chlapci se utáboří, rozdělají oheň a nikým nerušení si užívají své přítomnosti. Navečeří se a ve spacích pytlích ulehnou vedle sebe do trávy. Zažívají spolu dobrodružství, které jejich přátelství posiluje.

V románech Ivy Procházkové vidíme cestu dost často spojenou s vlakovým nádražím a železniční tratí¹². V novele *Sředa nám chutná Cilku* na vlakovém nádraží najdou hned dvakrát, a to na začátku a na konci příběhu. Libor zase přímo na vlakovém nádraží zůstane se svojí novou rodinou. Ta bydlí totiž v domě bývalé železniční stanice.

Na cestu se vydává i Dušan v próze *Červenec má oslí uši*. Doufá, že mu cesta pomůže vyřešit problém s oslem. Na konci svého putování potkává i otce, který s nimi již nebydlí, a ztotožňuje se s ním. Nachází tak svou identitu. Cestu je ve všech dílech Procházkové možné chápat v mnoha dalších rovinách, například jako cestu od jednoho stavení k druhému či z domova, ve kterém se hlavní hrdina necítí sám sebou, k opravdovému domovu, plnému lásky a porozumění.

Ve všech dílech Ivy Procházkové si můžeme povšimnout podstaty společné všem hlavním hrdinům. Je jí hledání vlastní identity. U dětí mladšího školního věku je tento aspekt v počátcích, avšak již v tomto věku nesmírně důležitý. Důležitým poznáním je, že člověk může trpět pocitem odcizení a samoty v každém věku. Dospělý se snáze vypořádá s takovými pocity nežli dítě jež se právě utváří, jehož vnitřní i vnější ego právě začíná uzrávat do podoby, která ho bude provázet po celý život.

U každého dítěte je velmi důležitý proces sebepoznávání. Dítě by se nemělo bát rozvinout svou fantazii, nemělo by být tlumeno a usměrňováno na cestu

---

¹² URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 103.

jemu neidentickou. V knihách Ivy Procházkové lze přesně vysledovat tyto okamžiky, jež dítě jaksí odvracejí od toho, čím ve své podstatě je. Autorka nám ukazuje kauzalitu takovýchto činů na mnohých příkladech. Libor je v románě *Únos domů* svými příbuznými vychováván velmi chladně a neosobně. Není sám sebou, a proto mu fakt, že je unesen, pomůže k tomu, aby našel svou pravou osobnost i nový domov. Armin v příběhu *Soví zpěv* hledá někoho blízkého, s kým by mohl sdílet vše, co mu chybí, a nalézt tak společně svou identitu. Cilka se v knize *Středa* nám chutná vydává na cestu hledání své identity dokonce dvakrát. Poprvé jako malé miminko, podruhé již veliká, s potřebou zjistit kam patří.

Děti potřebují cítit silné pouto k domovu, který je pro ně znakem klidu, lásky a porozumění. Motiv domova je prostoupen všemi romány Ivy Procházkové. Některý hrdina nachází domov úplný, s maminkou, tatínkem a sourozenci, jako Libor. Jiní hrdinové nacházejí domov, kde nejsou rodiče přítomni. Ti buď o své děti nejeví zájem, nebo o ně děti přijdou úplně. Cilka se cítí doma v dětském domově Slunečnice s ředitelkou Pralinkou. Armin a jeho sestra budou zase šťastni u svého dědečka.

Rodiče by měli tvořit rodinu a dát svým dětem šanci vyrůst v jejich přítomnosti ve vyrovnaného dospělého člověka. Důležitým faktorem je tedy přístup rodičů k vytvoření domova. Někteří z nich v příbězích spisovatelky plně chápou, že je děti potřebují, aby byly šťastné. Blanka a Erik vytvářejí svým dětem i Liborovi plně fungující rodinu. Nechybí zde láska, porozumění, pohlazení. Zcela opačný přístup k dětem je ukázán v románu *Soví zpěv*. Nefunkční rodina je představována pouze matkou a dvěma dětmi. Matka se o své děti nestará, nepomáhá jim. V díle *Komu chybí kolečko?* se setkáváme s maminkou, která je svým dětem oporou emoční, ovšem nechová se jako typická matka. Vytváří pocit šťastného domova, dostatečně ale neplní povinnosti matky. Neumí vařit, neuklízí, neukazuje starostlivost o své potomky. Toto v příběhu plní ostatní členové rodiny.

Fantazijní ozvláštnění

V příbězích pro čtenáře mladšího školního věku se fantazijní ozvláštnění objevuje jako základní prvek. Pro děti je fantazie důležitým prvkem při vývoji jejich osobnosti a autorka si toto velmi dobře uvědomuje. Cilka v románu *Středa* nám chutná rozdává radost a zdraví díky jablkům, která rostou na její hlavě. V próze *Jožin jede do Afriky*

musí hrdina podniknout dlouhou, strastiplnou cestu, aby zachránil svou hvězdu, ze které saje sílu bodlák na posvátné skále. V tomto románu se Procházková blíže zabývá tématem multikulturních vztahů. Nastiňuje důležitost pochopení jiných kultur a s tím související nutnost jazykové vybavenosti u dětí. Díky fantazijnímu prvku, hvězdě, z níž saje sílu bodlák, se dostáváme až do této exotické země. Jako výrazná motivace k překonání nesnází a záchraně fantazijního prvku se jeví přátelství, vzniklé i přes jazykovou bariéru. Dozvídáme se také, že víra ve vlastní schopnost naučit se cizímu jazyku dokáže kamarádství udržet.

Fantazii odkrýváme také v roli zvířat. Marek společně s koněm, kterého vyhraje v loterii, nalezne znovu svou rovnováhu. Dušan se díky oslovi setká se svým otcem, jenž mu velmi chyběl. Ten mu pomůže zjistit, kdo vlastně je, a pomůže mu tak uvědomit si svou identitu.

Všichni hlavní protagonisté mají svá přání, své tužby. S fantazií se jim přání mohou splnit a oni tak nacházejí sami sebe. Toto je zřetelné v próze Čas tajných přání, kde je Kapka představitelkou dívky s velmi vysokou fantazií. Svou pílí, nezlomností a důvěrou v dobro nakonec také pomůže své rodině. Mnozí hrdinové mají tajná přání, jež se nakonec vyplní. František v próze Komu chybí kolečko? si velmi přeje bydlet na venkově, kam se na úplném konci příběhu jeho rodina rozhodne odjet. Armin v románu Soví zpěv zase touží po něčí blízkosti, po sdílení svých radostí i starostí s někým dalším. Má velikou fantazii a přání potkat někoho, kdo uvažuje podobně. Toto se mu vyplňuje, když objeví stejné pocity v osobě Rebecky. Dětský čtenář je unesen fantazijními představami, a proto jsou prózy Ivy Procházkové u dětí tolik žádané.

Motiv outsiderství

V období po pádu totalitního režimu se veřejnost začala více zajímat o problémy dětí a mládeže. Zvýraznila se témata handicapovaných dětí a dětí z neúplných rodin, která stavěla děti do outsiderské pozice.¹³ Autorka ve svých dílech toto téma blíže zpracovává a ukazuje na možnosti včleňování takovýchto dětí do společnosti. Nejvíce je outsiderství zřejmé v postavách sirotek. V románu Středa nám chutná

---

¹³ TOMAN, J.: Dětské outsiderství a jeho střetávání se zlem v současné české próze pro děti a mládež. In: STANISLAVOVÁ Z., ANDRIČÍKOVÁ M. *Zlo v kontexte súčasných socio-kulturných premien*. Prešov: PdF PU, 2007, s. 226-232.

je Cilka odložené dítě a liší se od svých vrstevníků od samého počátku vstupu do dětského domova. V novele Únos domů je Libor sirotek vinou automobilové nehody jeho rodičů a od té doby, co se neštěstí stalo, hledá sám sebe. Necítí se v domě strýce Michala a tety Jolany jako doma, cítí se zde být outsiderem. Také Armin z příběhu Soví zpěv se cítí jiný, nepochopený. Ve světě, kde technika převzala vládu nad přírodou a lidskými pocity, není jednoduché objevit svůj vlastní svět a dospět v něm v osobnost. Arminovo outsiderství nabývá na širším významu. Hrdina se odlišuje od svých vrstevníků, má pouze dva kamarády. S těmi se v rámci příběhu setkává jen náhodně, proto jejich vazby nejsou hluboké. Chlapec nechápe dobu, ve které se narodil. Neztotožňuje se s technikou a s počítačem, jenž v novém století nahrazuje člověka.

S motivem outsiderství se setkáváme v prózách Ivy Procházkové také ve spojení s fantazijním ozvláštňením. V povídkovém souboru Hlavní výhra jsou hlavní protagonisté outsideři, kteří díky fantazijnímu prvku své odloučení od společnosti překonávají. Eliška nemá žádné kamarády a není si jistá sama sebou. Zjistí, že umí kouzlit s předměty. Daří se jí to obzvláště se lžičkou, a proto své kouzlo ukazuje ve škole a získává tak nejen nové přátele, ale i sebevědomí. Obdobný příklad vidíme v Kašparovi. Ten při nervozitě koktá, a proto se mu ve škole děti smějí. Pomáhá mu Eliška. Nesměje se mu a hraje si s ním bez zábran. Kašpar tudíž svou koktavost ztrácí. V další povídce má Marek problém se svým dospíváním, se svým pomalým růstem. Pomůže mu kůň, jenž mu ve snu radí, jak si zvednout sebevědomí. Tím si přidá i na výšce. Lukáš pomůže kouzlem tatínkovi. Ten ztratil práci v divadle, kde hrál na housle. Hlavní hrdina cítí nervozitu z obou rodičů, nejistotu z budoucnosti, pokud tatínek nenajde novou práci. Díky kouzelné svíčce tatínkovi v jiném divadle nabídnou novou práci a Lukáš tak zachraňuje vlastně nejen sebe, ale celou rodinu.

ZÁVĚR

Iva Procházková je autorkou, jež ve svých prózách dokáže oslovit velmi široké spektrum posluchačů. Píše pro děti i pro dospělé, romány, divadelní hry i scénáře, a to způsobem, jež u čtenářů vyvolává obzvláště pozitivní ohlas. Je autorkou nabízející mnohé, zejména ojedinělým způsobem spojuje prvky, jež nás vedou až k výjimečné fantazijní představivosti. „Žánrově je zařazena do společenské prózy socializačního typu, do příběhové prózy ze života dětí s výraznou asistencí ireálné fikce.“¹⁴

Iva Procházková je spisovatelkou bilingvní. Psala zpočátku v německém jazyce z důvodu pobytu v Německu. Byla řazena do literatury exilové, dnes je již uváděna v literatuře české. V jejích dílech se prolínají prvky typické pro země, v nichž žila (Rakousko, Německo), s prvky typickými pro naši vlast. V knihách uplatnila jiný přístup zvláště z hlediska etického, čímž se stala ojedinělou. Co kniha, to novátorský čin. Její knihy vycházely nejprve v Německu, poté byly přeloženy do českého jazyka. Od návratu do Čech v roce 1994 tvoří autorka již pouze v českém jazyce.

Veřejnost vnímá Ivu Procházkovou hlavně jako autorku knih pro děti a mládež. Ve svých dílech se zaměřuje na příběhovou prózu s dětským hrdinou, odhodlaně se pouští do dívčího románu či do částečně detektivního příběhu. Jak autorka roste, dotýká se stále aktuálnějších témat, jako je například blízká budoucnost v knize *Soví zpět*, jež je žánrově zařazena do scifi literatury.

K dětskému čtenáři přistupuje autorka velmi zodpovědně, snaží se mu odkrýt témata důležitá pro správné zrání dětské osobnosti. Nenásilným způsobem vtahuje do děje a ukazuje směr k řešení mnoha problémům dnešní doby. Velmi zdatně se vyrovnává s fenoménem outsiderství či problémem iniciace, kdy musí hrdinové projít strastiplnou cestou, aby došli k poznání. V každé próze hlavní protagonista nakonec k poznání dojde a nalezne svůj vnitřní klid.

Pro recipienta mladšího školního věku jsou důležité příběhy s fantastickým motivem, zasahujícím do reálného, všedního světa. Procházková kombinuje svět fantazie se světem kolem nás a poskytuje tak čtenáři nevšední zážitek.

---

¹⁴ URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 96.

Také z jazykového hlediska jsou prózy autorky velmi zdařilé. Dokáže vhodně využívat široké slovní zásoby, jež čeština poskytuje. Hovoří jasně, jednoduše, téměř nepoužívá cizích slov. Hraje si s češtinou, aby ukázala dětem její barvitost a rozvíjela jejich cit pro jazyk.

Za své dílo získala autorka již mnoho ocenění. Všechna její díla jsou zárukou prožitku, ať již díla určená dětem, či dospělým.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny

Procházková, I.: Komu chybí kolečko. Praha: Albatros, 1980.

Procházková, I.: Čas tajných přání. Praha: Albatros, 1992.

Procházková, I.: Středa nám chutná. Praha: Albatros, 1994.

Procházková, I.: Červenec má oslí uši. Praha: Albatros, 1995.

Procházková, I.: Hlavní výhra. Praha: Ars-ci, 1996.

Procházková, I.: Únos domů. Praha: Albatros, 1998.

Procházková, I.: Karolína. Praha: Albatros, 1999.

Procházková, I.: Soví zpěv. Praha: Amulet, 1999.

Procházková, I.: Jožin jede do Afriky. Praha: Amulet, 2000.

Odborná literatura

Bauer, A.: *Pravidla českého pravopisu stručně a nově*. Olomouc: FIN, spol. s r.o., 1992.

Burian, V., Galík, J.: *O současné české literatuře pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984.

Genčiová, M.: *Literatura pro děti a mládež*. Praha: SPN, 1984.

Hrabáková, J., Stejskalová, A.: *Literatura pro děti a mládež ve 20. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1983.

Chaloupka, O., Nezkusil, V.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury II*. Praha: Albatros, 1976.

Chaloupka, O., Voráček, J.: *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984.

Kolektiv autorů: *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academica, 2002.

Kolektiv autorů: *Otázky stylu a žánru v literatuře pro mládež*. Praha: SPN, 1965.

Kolektiv autorů: *Pravidla českého pravopisu. Školní vydání*. Praha: Státní nakladatelství, n.p., 1981.

Kolektiv autorů: *Slovník cizích slov*. Praha: Levné knihy KMA, s.r.o., 2006.

Kolektiv autorů: *Slovník cizích slov A-Z*. Praha: Encyklopedický dům, 1998.

Kolektiv autorů: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M-Ž*. Praha: Brána, 1998.

- Kolektiv autorů: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.
- Kolektiv autorů: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2001.
- Šaur, V. a kolektiv: *Pravidla českého pravopisu s výkladem mluvnice*. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, s.r.o., 2005.
- Toman J.: Dětské outsiderství a jeho střetávání se zlem v současné české próze pro děti a mládež. In: STANISLAVOVÁ Z., ANDRIČÍKOVÁ M. *Zlo v kontexte súčasných socio-kulturných premien*. Prešov: PdF PU, 2007.
- Toman, J.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PF JU, 1992.
- Uličný, O.: *Prostor pro jazyk a styl*. Praha: Albatros, 1987.
- Urbanová, S.: *Metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 1999.
- Vlašín, Š. a kolektiv: *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1977.
- Voráček, J.: *Historické a teoretické koncepce české literatury pro mládež*. Albatros, 1982.

Periodika

- Čermáková-Ferklová, A.: Středa nám chutná. In: *Tvořivá dramatika*, 2006, č. 3, s. 16-25.
- Čeňková, J.: Nad knihami Ivy Procházkové. In: *Literární noviny*, 2001, č. 51, s. 11.
- Čeňková, J.: Tajný čas přání. In: *Zlatý máj* 36, 1992, č. 4, s. 196–197.
- Ditmar R.: Potíže s oslíkem a lidmi. In: *Zlatý máj*, 1995, č. 4, s. 30.
- Hamanová, R.: Nonsense má smysl. In: *Literární noviny*, 1994, č. 24, s. 7.
- Kolektiv autorů: Doplnky ke slovníku. In: *Zlatý máj* 34, 1990, č. 5–10.
- Mikulášek, O.: Teorie dětské knihy v rozpacích. In: *Zlatý máj* 37, 1993, s. 138–141.
- Nezkusil, V.: Literatura pro děti a mládež za rok 1989. In: *Zlatý máj*, 1990, č. 4, s. 203-208.
- Novák, R.: Křehký románový svět Ivy Procházkové. In: *Literární noviny*, 2008, č. 19, s. 10.
- Nyklová, M.: Iva Procházková na rozcestí. In: *Zlatý máj* 36, 1992, č. 3, s. 172–174.
- Provazník, J.: Nahlédnutí do nových knih. In: *Tvořivá dramatika*, 2004, č. 3, s. 32.
- Reissner, M.: Nominace Zlaté stuhý za rok 2006. In: *Ladění*, 2007, č. 1, s. 43-44.
- Slabý, Z. K.: Středa nám chutná. In: *Zlatý máj*, 1995, č. 1, s. 32–33.

Toman, J.: Zlaté stuhy za rok 2006. In: *Ladění*, 2007, č. 2, s. 33-35.

Urbanová, S.: Proč mi středa také chutná. In.: *Zlatý máj*, 1995, č. 4, s. 31.

Elektronické dokumenty

Barboráková, M.: *Iva Procházková*. Dostupný z «<http://www.spisovatele.cz/iva-prochazkova>» [cit. 7. 4. 2008].

Neznámý autor přispívající do webové encyklopedie.: *Slovník českých spisovatelů*. Dostupný z «<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/194557-seznam-ceskych-spisovatelu>» [cit. 19. 4. 2008].

Redakce serveru Citarny.cz.: *Iva Procházková*. Dostupný z «<http://www.citarny.web2u.cz/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&article=11>» [cit. 10. 3. 2006].

Redakce internetového knihkupectví Kosmas.: *Iva Procházková*. Dostupný z «http://www.kosmas.cz/hledani_vysledek.asp» [cit. 19. 4. 2008].

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1	Biografie
Příloha 2	Bibliografie
Příloha 3	Ocenění
Příloha 4	Fotografie spisovatelky

Ilustrace

Příloha 5	Čas tajných přání
Příloha 6	Středa nám chutná
Příloha 7	Karolína
Příloha 8	Červenec má oslí uši
Příloha 9	Hlavní výhra
Příloha 10	Jožin jede do Afriky
Příloha 11	Komu chybí kolečko?
Příloha 12	Únos domů
Příloha 13	Soví zpěv

BIOGRAFIE

IVA PROCHÁZKOVÁ

(* Olomouc 13. 6. 1953)

Narodila se v rodině spisovatele a scénáristy Jana Procházky. Její sestra Lenka se také věnuje literární tvorbě. Prozaička, dramatička a spisovatelka, která své knížky úspěšně vydává v českých i německých nakladatelstvích.

Po studiu na gymnáziu Jana Nerudy v Praze, kde v roce 1972 maturovala, nesměla z politických důvodů studovat na vysoké škole. Vystřídala několik zaměstnání a ve volných chvílích psala povídky, novely či divadelní hry. Začala se více věnovat próze pro děti a v roce 1980 jí vyšla první dětská knížka „Komu chybí kolečko“. Napsala tři divadelní hry, které byly v Čechách nazkoušeny, ovšem vinou režimu byly zakazovány. Poté, co se marně snažila prosadit, stejně tak jako její manžel, Ivan Pokorný, emigrovali spolu se svými dětmi v roce 1983 do Rakouska. V roce 1986 se celá rodina přestěhovala do západoněmecké Kostnice, kde založili autorské divadlo Schlauer Kater. Od roku 1988 žili v Brémách, kde spolupracovali s divadlem Theater im Packhaus. V roce 1994 se vrátili do Prahy. Od roku 1998 pracuje Iva Procházková jako dramaturgyně v České televizi a nadále píše a vydává romány pro děti a mládež. O autorčiných kvalitách svědčí fakt, že v zahraničí byla v roce 1998 nominována na nejprestižnější světovou cenu za literaturu pro děti a mládež – Medaili Hanse Christiana Andersena.

BIBLIOGRAFIE

PRÓZA

Próza pro nejmenší:

Komu chybí kolečko? (Albatros, Praha 1980)

Eliáš a babička z vajíčka (Amulet, Praha 2002)

Próza pro pubescenty:

Červenec má oslí uši (německy Der Sommer hat Eselohren, Weinheim 1984, česky Albatros, Praha 1995)

Čas tajných přání (německy Die Zeit der geheimen Wünsche, Weinheim 1987, česky Albatros, Praha 1992)

Středa nám chutná (německy Mittwoch schmeckt gut, Stuttgart 1991, česky Albatros, Praha 1994)

Pět minut před večeří (německy Fünf Minuten vor dem Abendessen, Stuttgart 1992, česky Albatros, Praha 1996)

Hlavní výhra (německy Marco und das Zauberpferd, 1994, česky Arsci, Praha 1996)

Soví zpěv (německy Eulengesang, Weinheim 1995, Amsterdam 1997, Amulet, Praha 1999)

Únos domů (německy Entführung nach Hause, München 1996, česky Albatros, Praha 1998)

Karolína (česky Albatros, Praha 1999)

Jožin jede do Afriky (Amulet, Praha 2000)

Kryštofe, neblbni a slez dolů! (Albatros, Praha 2004)

Kam zmizela Rebarbora? (Mladá fronta, Praha 2004)

Myši patří do nebe (Albatros, Praha 2006)

Konec kouzelného talismanu (Albatros, Praha 2006)

Vyprávění o Leonardovi (Albatros, Praha 2007)

Próza pro dospělé:

Výprava na zlatou rybičku (Sixty-Eight Publishers, Toronto 1985)

Penzion na rozcestí (Melantrich, Praha 1991)

Tanec trosečníků (Mladá fronta, Praha 2006)

Otcové a bastardi (Paseka, Praha 2007)

DIVADELNÍ HRY

Pro dospělé:

Venušin vrch (1975)

Postavení mimo hru (1976)

Poslední život (1982)

Vdova po básníkovi (1983)

Erasmovy velké arkány (1986)

Kde zůstal tvůj klobouk? (1992)

Pro děti a mládež:

Ve stínu havraní perutě (1986)

Palo, šumař (1987)

Cesta na Sluneční ostrov (1990)

Klaunerie:

Engel Bengel (1988)

FILMOGRAFIE

Televizní scénáře:

Vdova po básníkovi (1990)

Komu šplouchá na maják? (1991)

Erasmovy velké arkány (1992)

Opičí rok (1993)

Poslední večere u ptáka Noha (1994)

Cesta na Sluneční ostrov (1994)

Venušin vrch (1994)

Dům poslední radosti (1995)
Za zdí (1996)
Naše děti (1997)
Město bez dechu (2001)
Doktor pro zvláštní případy (2002)
Eliáš a babička z vajíčka (2003)

Scénáře k distribučním filmům:

Zpáteční lístek (1988)
Únos domů (1998)
Bouřlivě s tebou (2006)

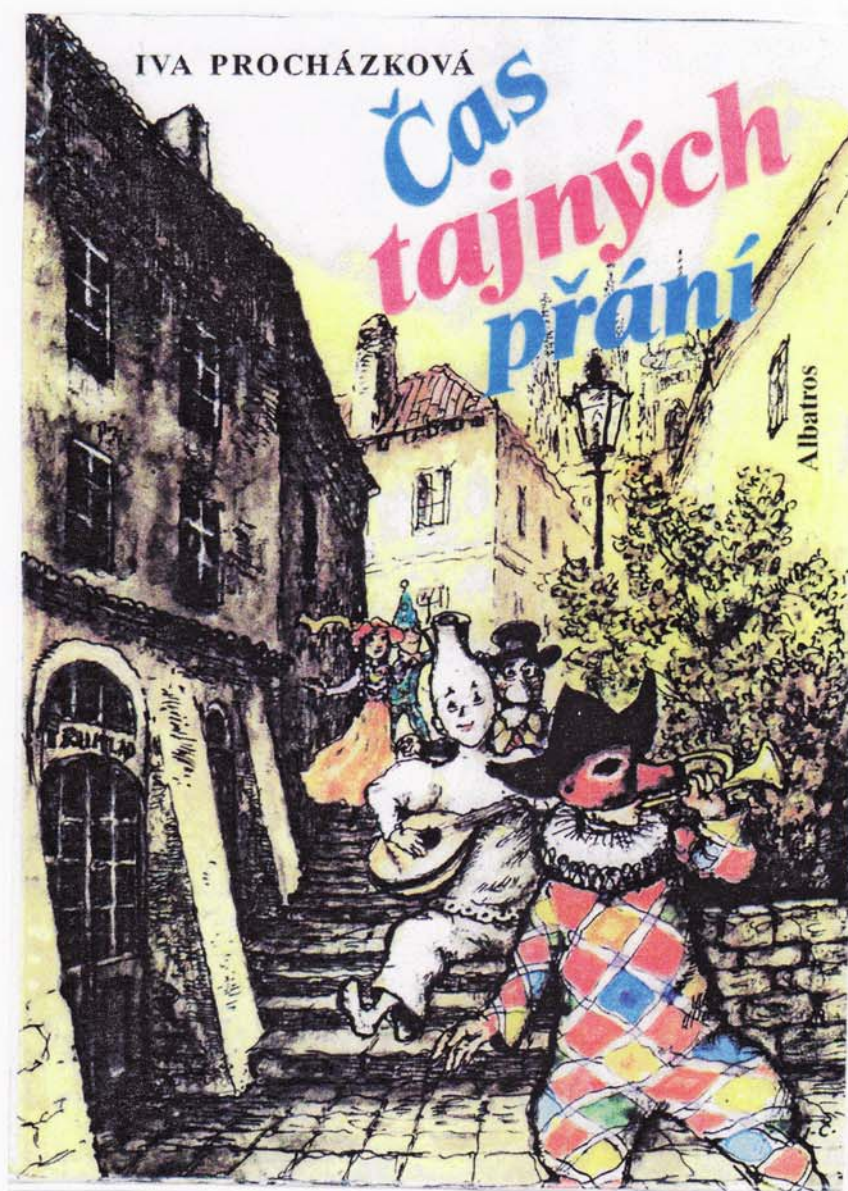
PŘÍLOHA 3

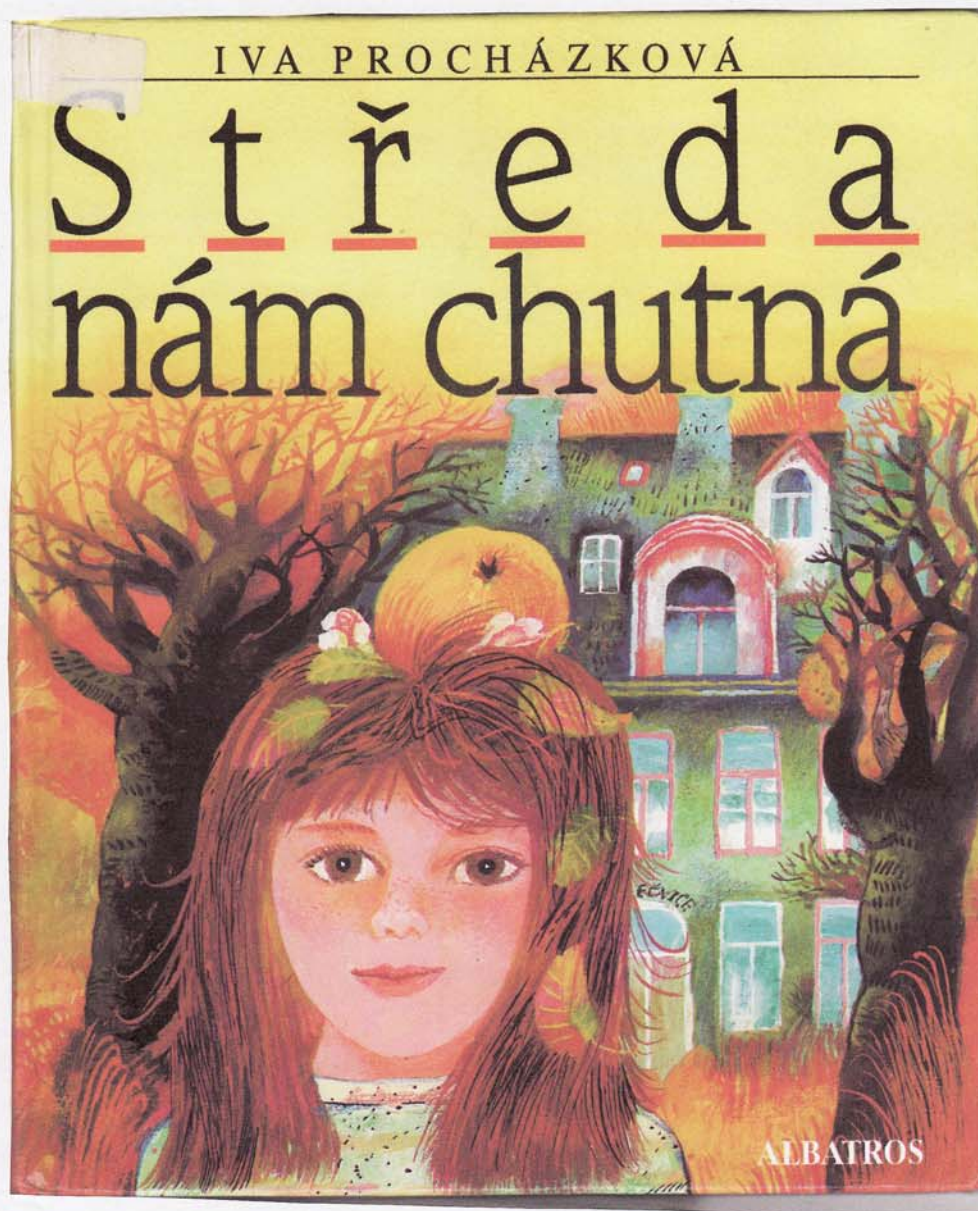
OCENĚNÍ

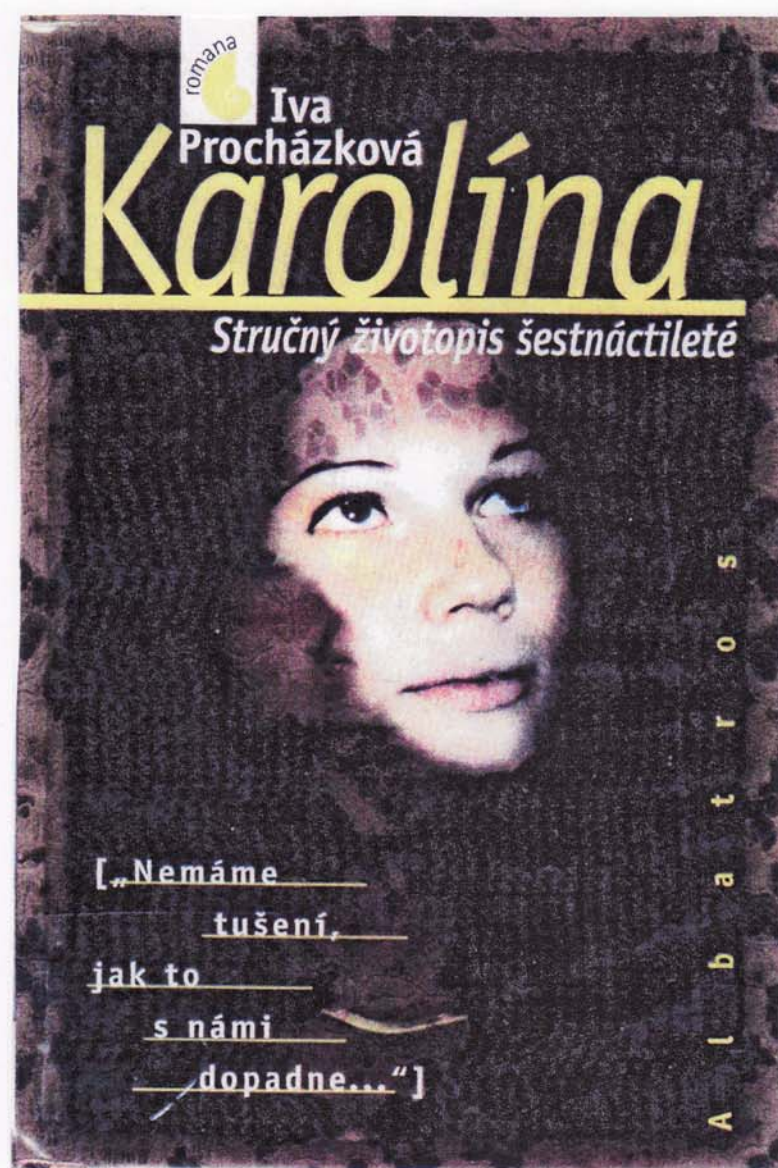
Čas tajných přání	1989 Jugendliteraturpreis 1992 Zlatá stuha za text v kategorii pro starší děti
Středa nám chutná	1994 čestné uznání nakladatelství Albatros
Pět minut před večerí	1993 Cena německých lékařek 1993 Rakouská cena za dětskou knihu 1994 Literární cena Severního Porýní-Vestfálska 1996 Zlatá stuha v oblasti původní beletrie pro nejmenší
Soví zpěv	1999 Zlatá stuha v oblasti beletrie pro mládež 2000 kniha zapsána na Mezinárodní čestnou listinu IBBY
Kryštofe, neblbni a slez dolů!	2005 Zlatá stuha v oblasti beletrie pro mládež
Myši patří do nebe	2006 Zlatá stuha v kategorii beletristických knih pro děti 2007 Magnesia litera
Tanec trosečníků	2007 Cena Friedricha Gerstäckera za literaturu pro mládež

Iva Procházková

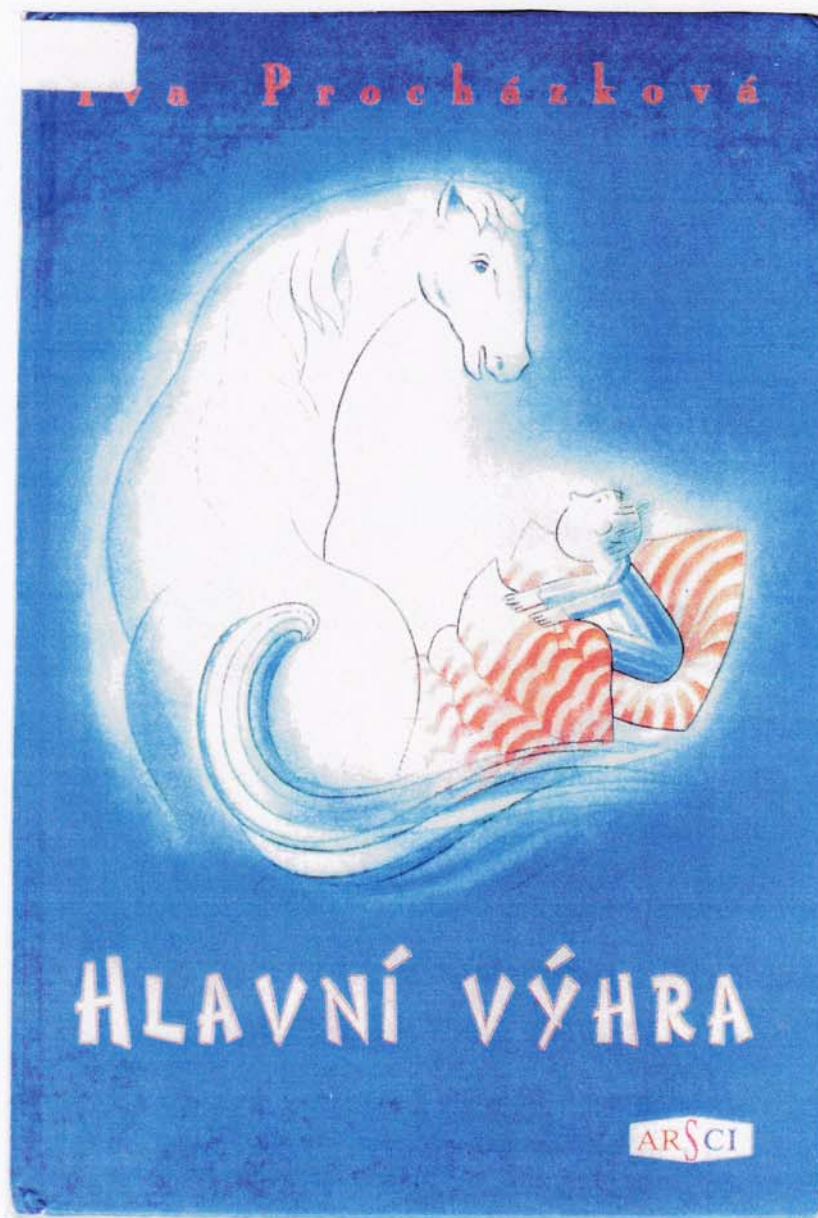

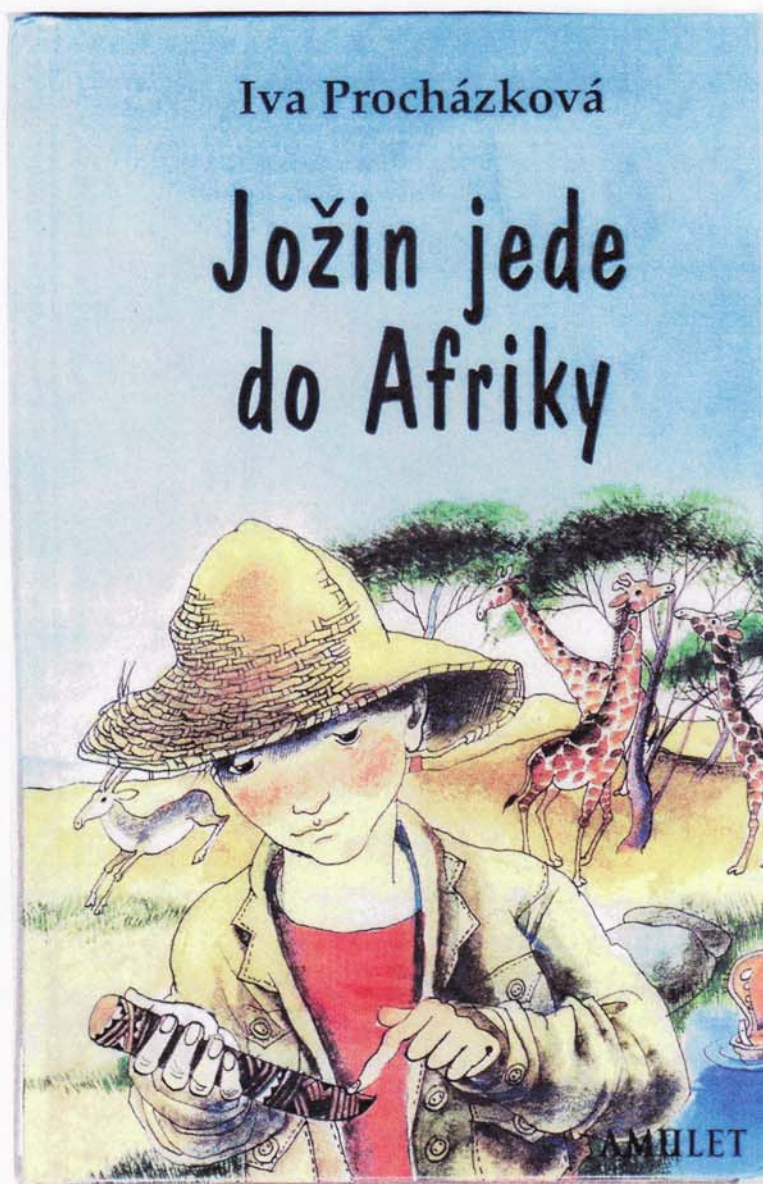

Iva procházková

Červenec má oslí uši

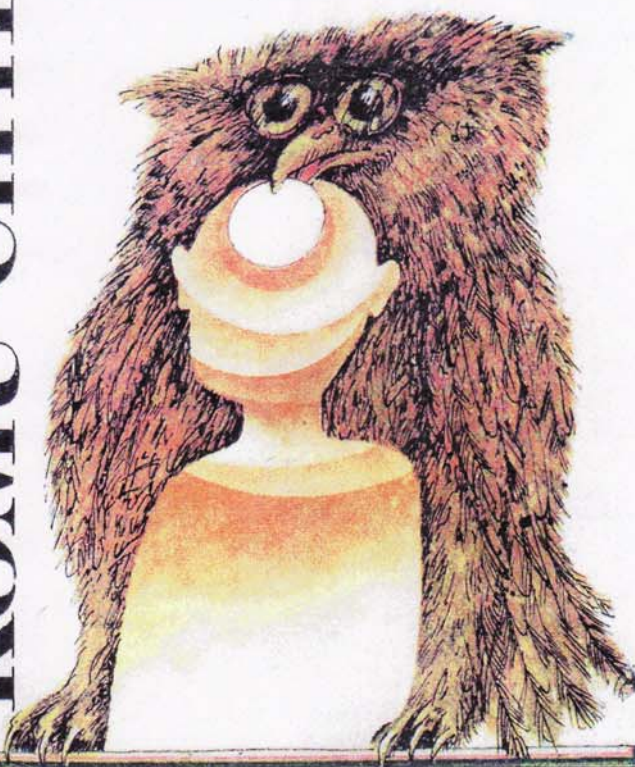

KOLEČKO ?

Iva Procházková

KOMU CHYBÍ

IVA PROCHÁZKOVÁ
ÚNOS DOMŮ

